

Kwaliteit door taalbeleid

Een onderzoek naar de manier waarop de kwaliteit van het Engels in het hoger onderwijs gewaarborgd wordt en welke rol de NVAO hierin speelt

Universiteit Utrecht
Master Taal, mens en maatschappij
opleiding Taalwetenschappen

Masterscriptie Carolien Hennekam

Studentnr. 3253082 | Begeleider: dr. Hans Van de Velde | 2e lezer: dr. Jacomine Nortier | Juli 2012

Samenvatting

Deze studie presenteert een onderzoek naar de manier waarop de kwaliteit van het Engels in het hoger onderwijs gewaarborgd wordt en welke actoren hier een rol in spelen. De aanleiding hiervoor is de toename van het gebruik van het Engels in het hoger onderwijs. Over deze kwestie worden twee debatten gevoerd. Enerzijds wordt er gedebatteerd over de wenselijkheid van het toenemende gebruik van het Engels als voertaal, anderzijds bestaat er discussie over hoe de kwaliteit van het Engels gewaarborgd zou moeten worden. Het doel van deze studie is dan ook om in kaart te brengen welke actoren aan deze kwestie verbonden zijn en hoe zij bijdragen aan de kwaliteitswaarborging van het Engels in het Nederlandse hoger onderwijs. Hierbij ligt de nadruk op de taak die de NVAO op zich neemt. In het onderzoek worden onder meer aanbevelingen van de Onderwijsraad, taalwetgevingen, visitatierapporten en beoordelingskaders van de NVAO onderzocht. Daarnaast is NVAO-beleidsmedewerkers en studenten naar hun visie en praktijkervaringen gevraagd.

Uit de onderzoeken blijkt dat de overheid het taalbeleid voornamelijk reguleert door middel van artikel 7.2 uit de WHW, waarin staat dat instellingen een taalbeleid moeten formuleren. Dit gebeurt echter zeer basaal: er wordt in gedragscodes omtrent voertaal van de instellingen weinig concreets vermeld. De NVAO waarborgt de kwaliteit van het Engels voornamelijk door middel van het beoordelingskader nationalisering op opleidingsniveau. Op instellingsniveau schiet dit beoordelingskader tekort. De volgende aanbevelingen vloeien voort uit deze studie: ten eerste wordt de NVAO aanbevolen een nieuwe standaard toe te voegen aan het kader Internationalisering, waarin gevraagd wordt naar het taalbeleid van de internationaal georiënteerde instelling. De tweede aanbeveling gaat in tegen een advies van de Onderwijsraad, en raadt de NVAO af dat het bijzonder kenmerk internationalisering indaalt in het standaard evaluatieprotocol van de NVAO. Ten derde wordt de instellingen aangeraden per faculteit een gedragscode omtrent voertaal op te stellen, waarin het instellingsbrede taalbeleid specifiek is uitgewerkt voor de desbetreffende faculteit.

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	4
1.1	Aanleiding	5
1.2	Relevantie	6
1.3	Opbouw	7
1.4	Achtergrond	8
1.4.1	Engels als lingua franca in het hoger onderwijs	8
1.4.2	Taalbeleid	9
1.5	Europees perspectief	11
1.6	Engelstalig hoger onderwijs in Nederland	13
1.6.1	Internationale studenten in Nederland	13
1.6.2	Het Engelstalige onderwijsaanbod	14
1.6.3	Mogelijke effecten op studenten en docenten	15
1.7	Het advies van de Onderwijsraad	17
1.7.1	Formuleer een duidelijk gemotiveerde visie	17
1.7.2	Bewaak de kwaliteit van het Engelstalige onderwijs	18
1.7.3	Beheers het Engels op academisch niveau	18
1.7.4	Maak kennis met de Nederlandse taal en cultuur	19
1.8	Onderzoeksvraag en deelvragen	20
2.	Methode	21
2.1	Literatuuronderzoek	22
2.2	Bureauonderzoek	23
2.2.1	Steekproef visitatierapporten	23
2.2.2	Evaluatie speciaal kenmerk Internationalisering	24
2.2.3	Evaluatie gedragscodes instellingen	24
2.3	Interviews	26
2.3.1	Onderzoek naar visie beleidsmedewerkers	26
2.3.2	Onderzoek naar ervaringen studenten WU	27

3.	Resultaten	29
3.1	De overheid	30
3.1.1	Taalwetgeving van het hoger onderwijs	30
3.2	De NVAO	34
3.2.1	Internationaal beleid NVAO	34
3.2.2	Kwaliteitswaarborging op opleidingsniveau	35
3.2.3	Raamwerk voor internationalisering	37
3.2.4	Pilotonderzoek NVAO- kader Internationalisering (op opleidingsniveau)	38
3.2.5	Kader-Internationalisering op instellingsniveau	39
3.2.6	Visie beleidsmedewerkers	41
3.3	De instellingen	46
3.3.1	Taalbeleid instellingen	46
3.3.2	Toetsen Engels	49
3.3.3	Studenten	50
3.3.4	Enquête studenten WU	50
4.	Discussie	53
4.1	Conclusie	54
4.1.1	Deelvraag 1	54
4.1.2	Deelvraag 2	55
4.1.3	Deelvraag 3	56
4.2	Aanbevelingen	57
	Afkortingen	59
	Bibliografie	60
	Bijlagen	62

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

In het hoger onderwijs wordt het Engels steeds meer de lingua franca. Dat Nederland op deze trend geen uitzondering vormt, blijkt uit het aantal wetenschappelijke masters dat in het Engels wordt aangeboden: in april 2012 was 47,4 procent van de academische masters volledig Engelstalig (bron: databank NVAO). Deze ontwikkeling heeft geleid tot een maatschappelijk debat. Hierin pleiten voorstanders van Engelstalig onderwijs voor een internationale cultuur, waarin kennis en wetenschap niet stoppen bij de landsgrenzen. De tegenstanders waarschuwen juist voor een verlies van cultuur en academische status van het Nederlands, en vinden dat het gros van de Nederlandse studies 'gewoon' in de Nederlandse voertaal aangeboden moet worden.

Terwijl dit debat gevoerd wordt, is de verengelsing van het hoger onderwijs een feit. Deze verengelsing brengt een tweede discussie met zich mee, welke gaat over de kwaliteit van het Engels. Verschillende critici vragen zich af wie ervoor zorgt dat de kwaliteit van het Engels in orde is en hoe dit wordt gecontroleerd. Het debat omtrent de verengelsing van het hoger onderwijs gaat dus enerzijds over de *wenselijkheid* en anderzijds over de *kwaliteitswaarborging* van het Engels als voertaal. Deze studie richt zich op laatstgenoemde debat, en zet uiteen op welke manier de kwaliteitswaarborging van het Engels in het hoger onderwijs gebeurt.

De aanleiding van deze masterthesis is een recent adviesrapport van de Onderwijsraad, gebaseerd op bovenstaande debatten. *Een weloverwogen gebruik van Engels in het hoger onderwijs* (2011) doet een aantal aanbevelingen om het gebruik van het Engels in het hoger onderwijs in goede banen te leiden. Een van deze aanbevelingen is om de kwaliteit van het Engelstalige onderwijs te bevorderen en te handhaven. De NVAO wordt in de specificatie van deze aanbeveling een aantal keer genoemd. De kwaliteit van het Engelstalige onderwijs wordt gekoppeld aan het speciaal keurmerk internationalisering van de NVAO. De Onderwijsraad adviseert dit keurmerk in het standaard evaluatieprotocol te laten indalen.

Het bovengenoemde advies van de Onderwijsraad lijkt (nog) niet te zijn geïmplementeerd door de NVAO. Dit werpt de vraag op hoe de kwaliteit van het Engelstalige hoger onderwijs in de praktijk gewaarborgd wordt. Het doel van dit onderzoek is na te gaan welke instanties met deze kwestie te maken hebben en wat hun rol precies inhoudt. Het taalbeleid wordt vanuit verschillende perspectieven benaderd, waarbij de nadruk op de NVAO ligt. Het onderzoek zal resulteren in een aantal aanbevelingen die voornamelijk aan de NVAO zijn gericht.

1.2 Relevantie

Een onderzoek naar de waarborging van de kwaliteit van het Engels in het hoger onderwijs is voor de NVAO op verschillende manieren relevant. Zo kan de uitslag van dit onderzoek bijdragen aan een verbetering van het raamwerk voor het speciale keurmerk internationalisering. Ook kan de kwaliteit van het Engels bij Engelstalige opleidingen meewegen bij het besluit tot accreditatie. Tot slot is het handig om een overzicht te hebben waarin precies wordt omschreven welke instanties welke rol op zich nemen als het gaat om de waarborging van de kwaliteit van het Engels in het hoger onderwijs.

1.3 Opbouw

Dit onderzoeksverslag begint in hoofdstuk 1 met de achtergrondschets van het onderzoeksgebied. Hierin zijn verschillende visies over de toename van het Engels in het hoger onderwijs uiteen gezet en wordt het onderwerp vanuit een sociolinguïstisch oogpunt benaderd. De hierop volgende paragraaf geeft het Europese perspectief weer, waarin beknopt uiteen wordt gezet hoe het Engels zich over Europa verspreidt en wat de gevolgen hiervan zijn voor het hoger onderwijs. Vervolgens blijkt, aan de hand van bijvoorbeeld studentenaantallen, wat de stand van zaken is voor het Engelstalige hoger onderwijs in Nederland.

Het onderzoeksverslag gaat in hoofdstuk 2 verder met de methodebespreking. In deze studie zijn verschillende onderzoeken gedaan, waarvan in dit hoofdstuk alle gehanteerde methoden worden vermeld. Eerst zijn dit de literatuuronderzoeken, vervolgens de bureauonderzoeken en tot slot wordt de methode van de interviews verantwoord.

In hoofdstuk 3 volgen de resultaten van deze onderzoeken, die gerangschikt zijn op *actoren*. Deze actoren zijn instellingen, organisaties of mensen die te maken hebben met de kwaliteitswaarborging van de voertalen in het hoger onderwijs. Doordat het debat vanuit verschillende partijen wordt besproken, zal duidelijk worden welke (verschillende) taalbeleiden er bestaan en aan wie welke rollen toebedeeld zijn. De hoofdstukken zijn geordend 'van groot naar klein': eerst worden algemene taalwetgevingen en bijbehorend beleid genoemd, en als laatste worden praktijkervaringen van studenten beschreven.

Ten eerste wordt het beleid van de overheid weergegeven. Hierin zal onder andere de taalwetgeving van het hoger onderwijs besproken worden. Het hoofdstuk daarna gaat over het beleid van de NVAO. Hierin worden verschillende onderzoeken toegelicht en zal de visie van NVAO-beleidsmedewerkers besproken worden. Hierna wordt het debat over de voertalen vanuit het perspectief van de instellingen bekeken. Hier staan de gedragscodes van verschillende universiteiten vermeld. Ook gaat dit hoofdstuk in op de effecten van het taalbeleid op studenten en docenten. Dit gebeurt bijvoorbeeld middels praktijkervaringen van studenten.

Hoofdstuk 4 vat de resultaten samen en presenteert aan de hand van de discussie een aantal aanbevelingen. Deze zijn voornamelijk gericht aan de NVAO. Ook zullen in dit slothoofdstuk alle onderzoeksvragen beantwoord worden. Deze antwoorden zijn gebaseerd op het beleid van de overheid, de NVAO, de instellingen en eigen inzichten.

1.4 Achtergrond

1.4.1 Engels als lingua franca in het hoger onderwijs

De aanleiding van het rapport *Weloverwogen gebruik van Engels in het hoger onderwijs* (2011) is de zorg over de positie van het Nederlands in het hoger onderwijs. De Onderwijsraad schreef het in opdracht van de Eerste Kamer. Steeds meer opleidingen worden in het Engels gegeven, onder meer om internationale studenten en docenten aan te trekken. Het advies zet drie typen meningen binnen de Tweede Kamer uiteen. Zo zijn er Kamerleden die door de toename van het gebruik van het Engels spreken over de teloorgang van het Nederlands in het hoger onderwijs. Zij vinden dat het gros van het onderwijs in het Nederlands onderwezen moet worden. Daarnaast is er de groep die vindt dat de Engelse taal de concurrentiepositie van Nederland versterkt, en dat hierom is juist vaker Engelstalige colleges moeten worden gegeven. Ten slotte zijn er Kamerleden met een genuanceerder visie op deze kwestie. Zij vinden bijvoorbeeld dat de keuze voor het Nederlands of Engels als voertaal af moet hangen van het type opleiding en de bijbehorende doelstellingen. Over welke rol het Engels in het hoger onderwijs zou moeten spelen heerst, kortom, verdeeldheid. De meningen over deze kwestie zijn individueel en zijn over het algemeen niet verbonden aan politieke partijen.

Deze discussie leeft niet alleen onder Tweede Kamerleden. Hoogleraar Draaisma (2009) is van mening dat de verengelsing van het onderwijs het Nederlands in de verdrukking brengt en dat dit te maken heeft met de drang naar internationalisering. Deze internationalisering koppelt hij aan anglisering en hij merkt hierbij op dat niet alleen het Nederlands, maar ook bijvoorbeeld het Frans en Duits aan betekenis dreigen te verliezen. Deze visie deelt hij met politiek commentator Von der Dunk die in een rede stelt dat '(...) geen land momenteel zo ver in de verloochening van de eigen taal gaat als Nederland' (Von der Dunk, 2009). Hierbij haalt hij aan dat kennis van de Nederlandse taal verplicht is voor inburgeraars in Nederland, maar dat voor expats en buitenlandse studenten het Engels volstaat. Hij vindt dan ook dat internationalisering zou moeten betekenen dat buitenlandse studenten met de landstaal in aanraking komen, in plaats van dat het onderwijs in het Engels wordt gegeven.

Coleman (2006) laat zien dat deze kwestie niet alleen in Nederland speelt, maar een internationaal karakter heeft. Hij noemt het Engels een 'killer language', die naar zijn mening de oorzaak is van 'language death'. Het laatstgenoemde fenomeen wordt volgens hem veroorzaakt door globalisatie. Globalisatie zou namelijk de oorzaak zijn van taalverandering. Omdat het Engels onder andere de taal is van de economie, de handel, het internet en (nu ook) het hoger onderwijs, leidt dit tot een situatie waarin het Engels als lingua franca dient en andere talen onderhevig zijn aan taalverlies. Deze dominante positie van het Engels wordt ook versterkt door het voortgezet onderwijs in een groot

deel van de Europese landen. Vaak wordt het Engels als eerste vreemde taal aangeleerd, en hierdoor 'wint' Engels het van bijvoorbeeld het Frans, Duits of Spaans.

1.4.2 Taalbeleid

Planning

Het debat over voertalen in het hoger onderwijs kan in de literatuur over taalbeleid onder *language planning* geschaard worden, waarbij onderscheid bestaat tussen *corpus planning* en *status planning*. De laatstgenoemde variant is relevant voor dit onderzoek. '*Status planning changes the function of a language or a variety of a language and the rights of those who use it*' (Wardhaugh, 2010, p. 379). Met betrekking tot het Engels in het hoger onderwijs, kan gesteld worden dat deze vorm van planning in handen is van de instellingen. Zij besluiten immers over de voertaal waarin de opleidingen aangeboden worden. Spolsky heeft hierover een andere visie. In *Language Policy* (2004) omschrijft hij de manier waarop het Engels zich in de wereld heeft verspreid en hij benadrukt dat globalisatie hierachter de grootste drijfveer is. De verspreiding is volgens hem niet het resultaat van *language management*, maar het zijn lokale en individuele beslissingen, die reageren op taalveranderingen. Met betrekking tot de Engelse taal in het Nederlandse hoger onderwijs, kan gesteld worden dat de beslissing om over te gaan tot het Engels als voertaal zo'n lokale beslissing is, die gemaakt wordt naar aanleiding van de taalcultuur. Met andere woorden: de Engelse taal is nu eenmaal prominent aanwezig, waardoor het hoger onderwijs 'niet achter kan blijven'.

Wardhaugh noemt vier typen motivatie voor language planning: *linguistic assimilation*, *linguistic pluralism*, *vernacularization* en *internationalism*. Verderop zal blijken dat internationalisering de grootste drijfveer is van instellingen om in het onderwijs het Engels als voertaal te hanteren en dat dit resulteert in corpus planning. Er moet bijvoorbeeld literatuur en lesmateriaal in het Engels zijn.

Diglossie

Regelmatig wordt in de discussie omtrent het Engels in het hoger onderwijs de term *diglossie* aangehaald. Volgens Wardhaugh (2010) komt diglossie voor in een situatie waar twee verschillende codes van een bepaalde variëteit worden gebruikt. Hierbij heeft iedere code zijn eigen kenmerken en worden ze beide in verschillende omstandigheden gebruikt. Er is bij diglossie sprake van twee variëteiten. Het verband tussen de code (de taal) en de sociale structuur wordt weergegeven voor een hoge en een lage variëteit. Hierbij wordt de lage variëteit gebruikt bij informele situaties en is de formele variëteit, vaak een standaardtaal, de hoge variëteit. Een goed voorbeeld hiervan is het Zwitserduits, dat tegenover het hoge Standaard Duits, de lage variëteit is. Het belangrijkste kenmerk van diglossie is dat er een *functionele* scheiding bestaat tussen beide variëteiten. Aan de hand van

bovenstaand voorbeeld, wordt het Standaard Duits gebruikt voor zaken als overheidsdocumenten en onderwijs. Het Zwitserduits gebruikt men in meer informele situaties.

Coleman (2006) voorspelt *'a future of universal diglossia'* (p. 10) voor het hoger onderwijs. Zoals eerder vermeld, vreest hij voor een teloorgang van minderheidstalen bij een Engelstalige overheersing. Globalisatie werkt language shift in de hand en language shift is vervolgens de oorzaak van diglossie: *'Ultimately, the world will become diglossic, with one language for local communication, culture and expression of identity, and another - English - for wider and more formal communication, especially in writing'* (Coleman, 2006, p. 11). Met betrekking tot de verhouding tussen het Nederlands en het Engels zou laatstgenoemde *'associaties oproepen met echte wetenschap, toponderzoek, cutting edge science (...) Nederlands zal staan voor populair, journalistiek, tweede garnituur'* (Draaisma, 2009).

Deze taalverschuiving kan verschillende, volgens critici ongewenste, gevolgen hebben. In een extreem geval is het Engels in Europa de hoge variëteit en heeft hierdoor een hoge status. Het Zweeds, Pools, Nederlands, en alle andere Europese talen, krijgen de status van een lage variëteit en worden alleen in informele situaties gebruikt. Voor sprekers van het Nederlands zou dit een verandering in taalidentiteit betekenen, aangezien zij dan sprekers van een minderheidstaal worden.

Nu de achtergrond van het onderzoeksgebied en de heersende discussies uiteen zijn gezet, is het relevant te kijken op welke manier het hoger onderwijs hierop reageert. In onderstaande paragrafen wordt dit eerst vanuit Europees perspectief gedaan. Dit gedeelte geeft weer op welke manier het Engels zich in Europa verspreidt en hoe verschillende landen hierop reageren. Het gedeelte hierna geeft de relevante kwantitatieve gegevens over het Engels in het Nederlandse hoger onderwijs. Ook worden hier wat concrete effecten van Engelstalig hoger onderwijs op studenten en docenten gepresenteerd.

1.5 Europees perspectief

Verschillende critici geven aan dat het Engels voornamelijk in Noord- en West-Europese landen als lingua franca wordt gebruikt. De spreiding van het Engels gebeurt in Scandinavië, Nederland en België sneller dan in andere Europese landen. Voor dit fenomeen bestaan verschillende verklaringen. Zo stellen Cenoz & Jessner (2000) dat dit te maken heeft met het feit dat deze landen relatief klein en afhankelijk van internationale handel zijn. Een effect hiervan is dat kinderen op de basis- en middelbare school al met het Engels in aanraking komen en zo al op jonge leeftijd met de taal in aanraking komen.

Hoewel in andere Europese landen ook sprake is van een toename in het gebruik van het Engels als lingua franca, loopt bijvoorbeeld Spanje achter op deze ontwikkeling (Cenoz, 2011). In met name het Baskenland en Catalonië had het Spaans een veel hogere status dan het Engels, waardoor het Engels nauwelijks aangeleerd werd. In de afgelopen jaren is hier echter verandering in gekomen. Een reden hiervoor is het feit de status van Engelstalig onderwijs toenam. Het Engels is de academische taal geworden, waardoor voor veel Basken en Catalanen de beheersing van het Engels belangrijker werd.

De IOWO (2011) heeft in opdracht van de Onderwijsraad een onderzoek uitgevoerd naar het gebruik van vreemde talen in het hoger onderwijs. Zij gaven hierbij aan, mede aan de hand van bovenstaande bevindingen, dat niet alleen het gebruik in Nederland, maar ook de Deense, Spaanse en Poolse situatie geanalyseerd moest worden:

‘Bestudering van deze landen biedt een interessant perspectief: Nederland is (...) bij de invoering van het Engelstalig hoger onderwijs duidelijk koploper, gevolgd door de Scandinavische landen. Daarbij is de Deense hoger onderwijssituatie grotendeels vergelijkbaar met de Nederlandse. In Zuid-Europa is Engelstalig onderwijs nog steeds een zeldzaamheid’ (IOWO, 2011).

Van deze vier landen bleken Spanje en Polen de minste Engelstalige opleidingen aan te bieden. Deze bevinding sluit aan bij de verwachtingen. Denemarken heeft in het hoger onderwijs het grootste aanbod aan Engelstalige opleidingen, hoewel Nederland de meeste Engelstalige masters aanbiedt. Het meest opvallende resultaat trof men aan in de vergelijking van het taalbeleid in de vier landen. ‘De verengelsing van het hoger onderwijs heeft in Denemarken geleid tot veel politieke en publieke aandacht. Wellicht als gevolg hiervan zijn de Deense universiteiten de enige in het onderzoek die een expliciet taalbeleid voeren, dat zowel over de nationale taal als het Engels gaat. Men acht beleid ten aanzien van beide talen van belang’ (IOWO, 2011).

Het is dan ook niet opmerkelijk, dat de Deense universiteiten op zowel nationaal niveau als voor de instellingen een taalbeleid heeft geformuleerd. Hierin staat vermeld dat noch de Deense, noch de

Engelse taal wordt gemarginaliseerd. Volgens IOWO (2011) blijkt hieruit dat Denemarken, vergeleken met de andere drie landen, de dreiging van de verengelsing het meest voelt. De voornaamste reden dat de universiteiten en hogescholen toch Engelstalige opleidingen aanbieden, is internationalisering.

In Nederland maakt de keuze voor Engelstalig onderwijs vaak deel uit van een internationaliseringsbeleid. Zoals verderop in deze studie zal blijken, heeft slechts een beperkt aantal Nederlandse hoger onderwijsinstellingen een gedragscode omtrent voertaal. Deze is vaak alleen gericht op de Engelse taal. Anders dan in Denemarken, is de keuze voor Engelstalig onderwijs niet verankerd in een nationaal beleid.

1.6 Engelstalig hoger onderwijs in Nederland

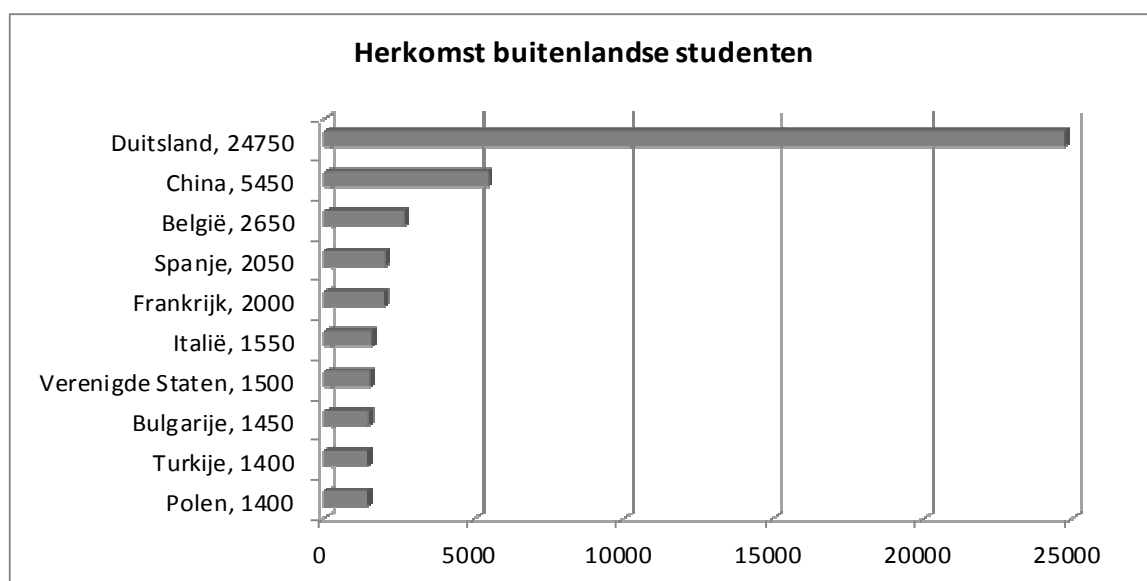
Vanaf nu richt deze studie zich op Nederland. Dat wil zeggen, de manier waarop de kwaliteit van het Engels in het Nederlandse hoger onderwijs gewaarborgd wordt. Deze paragraaf geeft bijbehorende kwantitatieve gegevens en sluit af met praktijkervaringen van studenten en docenten.

1.6.1 Internationale studenten in Nederland

Verschillende bronnen geven aan dat Nederland een koppositie inneemt wanneer het gaat om het aantal buitenlandse studenten dat in het land komt studeren. Volgens *Mapping Mobility* (Nuffic, 2011) trekken de meeste buitenlandse studenten naar Europa, hoewel Oost-Azië ook een steeds populairder gebied is om te studeren. Verder is het aantal buitenlandse studenten dat naar Nederland komt groter dan het aantal Nederlandse studenten dat naar het buitenland gaat. In het studiejaar 2010-11 studeerden er 65.000 buitenlandse studenten in Nederland en vertrokken er 22.000 Nederlandse studenten naar het buitenland.

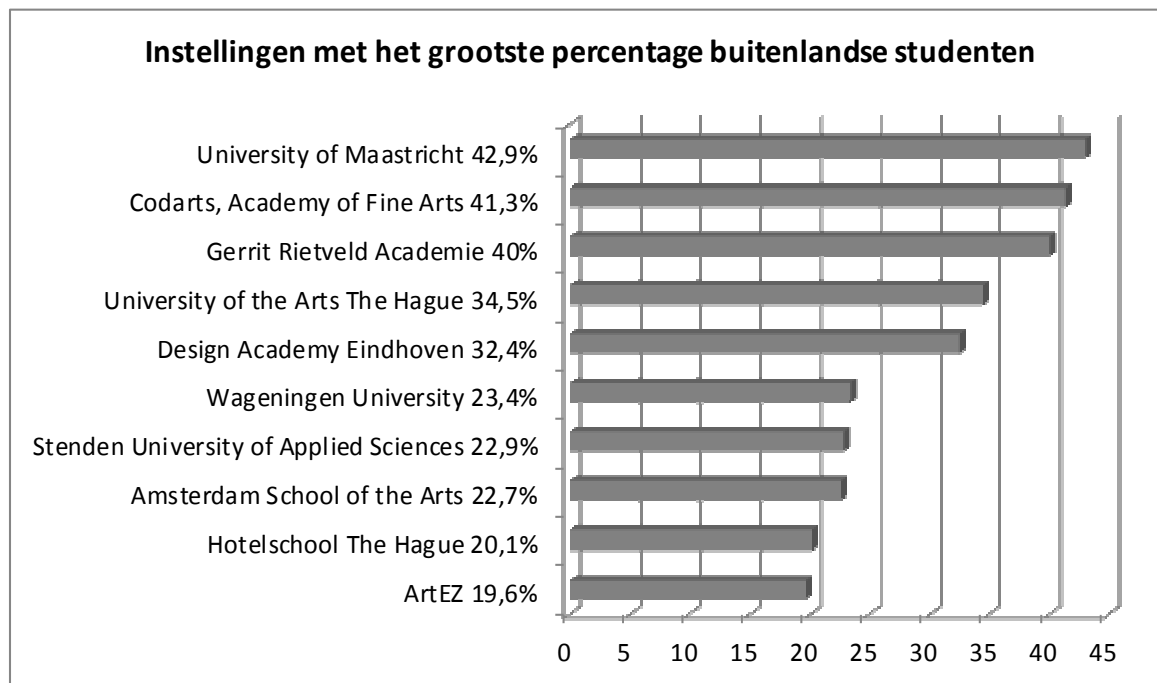
De eerstgenoemde groep is relevant voor dit onderzoek, omdat deze studenten in Nederland meestal Engelstalig onderwijs volgen. Bovendien neemt dit aantal studenten jaarlijks toe. Nuffic (2011) laat zien dat het aantal buitenlandse studenten in Nederland met de jaren groter wordt. Zo waren er in 2005-06 43.100 studenten van buitenlandse afkomst, gevolgd door 50.500 om 2007-08 en in 2007-08 waren dit er 61.600. Het gros van deze studenten kwam (en komt) uit Europa.

De voornaamste reden dat Nederlandse universiteiten en hogescholen opleidingen in het Engels aanbieden, is om buitenlandse studenten aan te trekken (IOWO, 2011). Tabel 1 laat zien dat het merendeel van deze studenten uit Duitsland komt, gevolgd door studenten uit China en België.

Tabel 1: top 10 landen met studenten die in Nederland gaan studeren. Bron: Nuffic (studiejaar 2010-2011)

Volgens Wijma, coördinator van het Betriebswirtschaft-programma Hanzehogeschool Groningen, komen de meeste Duitse studenten in Nederland studeren vanwege het werken in groepen en het competentiegerichte hoger onderwijs in Nederland. Dit is volgens deze studenten gunstiger dan de vaak grote hoorcolleges in Duitsland. Bovendien kent het Duitse onderwijs het *numerus clausus* systeem, waarbij alleen studenten met de hoogste cijfers een opleiding kunnen volgen. Deze zaken maken het voor Duitse studenten vaak aantrekkelijk om in Nederland te gaan studeren. (duitslandweb.nl, 2011).

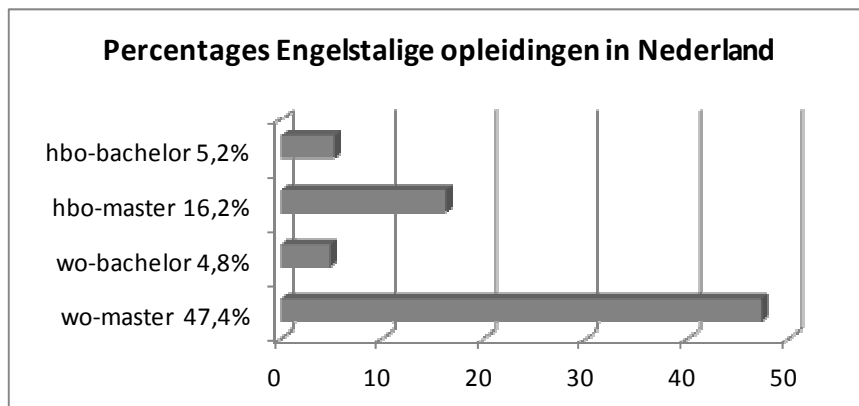
Tabel 2: top 10 instellingen met percentages buitenlandse studenten. Bron: Nuffic (studiejaar 2010-2011)

Tabel 2 laat zien welke Nederlandse instellingen op dit moment de meeste buitenlandse studenten aantrekken. Dit zijn voornamelijk gespecialiseerde hogescholen, waaronder kunst- en designacademies. Dat Maastricht University in deze top tien de nummer één positie vult, is niet verwonderlijk. Deze universiteit is namelijk volledig tweetalig Nederlands en Engels. Een deel van hun missie luidt *'Based in Europe, focused on the world'*, hetgeen een sterk internationale visie weerspiegelt (maastrichtuniversity.nl).

1.6.2 Het Engelstalige onderwijsaanbod

Tijdens een meting op 22 mei 2012 was 47.4 procent van alle wo-masters in Nederland Engelstalig. In volledig Engelstalig onderwijs is niet alleen de literatuur in het Engels en worden alle schriftelijke producten in het Engels geschreven, maar wordt ook tijdens alle colleges het Engels als voertaal gebruikt. In tabel 1 is te zien hoeveel opleidingen van het hoger onderwijs er in Nederland deze

Engelstalige voertaal hanteren. De meting is gedaan aan de hand van de online databank van de NVAO.

Tabel 3: aantal Engelstalige opleidingen in het Hoger onderwijs van Nederland, gemeten op 22-05'12

Het zijn met name de wo-masters die in het Engels aangeboden worden. In verdere steekproeven en analyses zal dan ook voornamelijk naar deze groep (wo-masters en universiteiten) gekeken worden. Volgens cijfers van IOWO (2011), bevinden de Engelstalige hbo-opleidingen zich voornamelijk op het gebied van landbouw, natuur, taal en kunst. In het wo-onderwijs zijn de sectoren economie, natuur en techniek vaak in het Engels.

1.6.3 Mogelijke effecten op studenten en docenten

Ondanks alle kritiek is de verengelsing van het hoger onderwijs een feit. In Nederland wordt al sinds de jaren '50 Engelstalig onderwijs aangeboden, maar vooral in de laatste jaren is het aantal Engelstalige opleidingen sterk gegroeid (Nuffic, 2011). De discussie zou daarom niet langer moeten gaan over de vraag of er überhaupt in het Engels gedoceerd moet worden maar over de kwaliteit van het onderwezen Engels. Hier is in Nederland, met uitzondering van het promotieonderzoek van Klaassen (2001), nog niet veel onderzoek naar gedaan.

Docenten ervaren moeilijkheden

Klaassen beschrijft in haar dissertatie een onderzoek dat zij deed op de TU Delft onder docenten en studenten die te maken hebben met Engelstalig onderwijs. In verhouding tot de studenten, ervaren docenten de meeste last van het Engels. Volgens Klaassen worden zij extra belast doordat zij in het Engels moeten doceren. Eén van de resultaten van het onderzoek is dat docenten het soms moeilijk vinden dat hun lesgeven met een extra discipline belast wordt. Zo moeten zij niet alleen nadenken over de te behandelen stof en de hiermee gepaard gaande didactiek, maar moeten zij ook op hun Engelse taalgebruik letten. Een ongewenst effect is bijvoorbeeld dat zij meer moeite hebben met

improviseren tijdens hun colleges. De Engelse taal is hierbij de belemmerende factor (Klaassen, 2001).

Omdat dit onderzoek ruim tien jaar oud is, zouden deze zaken inmiddels veranderd kunnen zijn. Wellicht zijn docenten meer gewend aan een Engelstalige lesomgeving en ondervinden zij minder beperkingen tijdens het lesgeven. Draaisma (2010) geeft echter een indruk weer die ingaat tegen deze aanname. Hij schetst het profiel van Van Engen, docent in de bachelor/pre-masterkursus *Social relations in organisation*, die haar vak sinds enkele jaren in het Engels moet geven. Dit profiel bevestigt de conclusie: *'We trekken er veel internationale studenten mee en dat is erg leuk. Het gaat ook wel, maar in het Engels kan ik tijdens hoorcolleges minder improviseren. Ik schud niet zomaar een voorbeeld uit m'n mouw en maak niet even een grapje tussendoor, allemaal dingen waar mijn Nederlandse colleges leuker van werden'* (Draaisma, 2010).

Hoewel Draaisma duidelijke argumenten geeft waarom hij tegen het Engels als lingua franca in het hoger onderwijs is, lijkt zijn visie gematigder. De vraag of een opleiding in het Engels gegeven moet worden, moet namelijk gezien worden in de context van verschillende opleidingsdomeinen: *'Dat Wageningen verengelst, snap ik. Als je studenten uit de hele wereld hebt, dan ga je niet in het Nederlands vertellen wat de opmars van de eikenprocessierups betekent. Maar een klassieke universiteit als Groningen, met een grote letteren- en psychologiefaculteit? Veel van onze studenten klinische psychologie gaan therapie geven, waarom zouden die in het Engels les moeten krijgen?'* (Draaisma, 2010)

Studenten hebben een positieve studiehouding

Er is recentelijk onderzoek verricht naar het gebruik van moderne vreemde talen in het hoger onderwijs in internationaal perspectief. Hieruit blijkt dat studenten die een Engelstalige opleiding volgen over het algemeen even goede studieresultaten hadden als studenten die een Nederlandstalige opleiding volgen. Dit is ondanks dat zij het vaak moeilijk vinden om vanuit het voortgezet onderwijs de stap te maken naar een Engelstalige opleiding op wo-bachelor niveau.

Er blijkt een positieve samenhang te bestaan tussen een internationale studieomgeving en het studieklimaat. Studenten die een Engelstalige opleiding volgen en/of in het verleden tweetalig onderwijs hebben gevolgd, voelen zich zelfverzekerder en meer uitgedaagd dan studenten die louter Nederlandstalig onderwijs hebben (gehad). Studenten die een volledig Engelstalig programma volgen en veel internationale medestudenten hebben, hebben een positievere studiehouding, investeren meer tijd in hun studie en zijn positiever over de capaciteiten van hun docenten (IOWO, 2010). Blijkbaar doet het Engels in het hoger onderwijs over het algemeen meer stof opwaaien bij docenten dan bij studenten.

1.7 Het advies van de Onderwijsraad

Op verzoek van de Eerste Kamer kwam de Onderwijsraad met het advies *Weloverwogen gebruik van Engels in het hoger onderwijs* (2011). Omdat dit rapport aanleiding was voor deze studie, volgt hier een samenvatting van het advies en bijbehorende aanbevelingen.

De aanleiding voor het rapport was het spanningsveld met enerzijds een toename van internationalisering en anderzijds behoud van Nederlandse taal en cultuur. Over dit spanningsveld constateert de voorzitter van de Onderwijsraad dat er *'(...) op dit terrein nog weinig sprake is van een beleidsmatige aanpak'* (Onderwijsraad, 2011, p.3).

Ter voorbereiding heeft de Onderwijsraad de IOWO opdracht gegeven een onderzoek uit te voeren naar het gebruik van vreemde talen in het hoger onderwijs. De uitkomsten van dit internationaal georiënteerde onderzoek vormen de basis van het adviesrapport. Dit rapport bevat de volgende adviesvraag:

'Hoe kunnen de overheid, de onderwijsinstellingen en andere actoren een evenwichtig taalbeleid voeren waardoor enerzijds de ontwikkeling van Engelstalige opleidingen in goede banen wordt geleid en anderzijds de positie van het Nederlands als taal van cultuur en wetenschap gewaarborgd wordt?' (Onderwijsraad, 2011, p. 11)

Een belangrijke uitkomst van het onderzoek van de IOWO is dat noch het Nederlands, noch het Engels verplicht de enige voertaal moet worden in het hoger onderwijs. Wel zouden instellingen duidelijk moeten expliciteren welke afweging ze hebben gemaakt om voor een taal te kiezen. Op deze manier ontstaat er een helder beeld over welke opleidingen er in welke taal aangeboden worden, en stelt dit zowel Nederlandse als buitenlandse studenten in staat om voor een opleiding te kiezen. Naast de formulering van een taalbeleid raadt de Onderwijsraad ook aan een aantal kwaliteitsbevorderende maatregelen te treffen, zodat het niveau van zowel het Engels als het Nederlands niet onder de maat is. Deze adviezen hebben geleid tot een viertal aanbevelingen, hieronder per aanbeveling kort toegelicht.

1.7.1 Formuleer een duidelijk gemotiveerde visie

De eerste aanbeveling adviseert iedere instelling een duidelijk gemotiveerde visie op internationalisering en het gebruik van talen te formuleren. Daarnaast is het zaak dat deze visie op een heldere manier gecommuniceerd wordt. Universiteiten en hogescholen moeten, aan de hand van artikel 7.2 uit de WHW, een gedragscode opstellen waarin beargumenteerd wordt wat het taalbeleid is. Het doel van deze gedragscode is transparantie: het moet voor (aankomende)

studenten, docenten en andere medewerkers helder zijn wat de voertaal van een opleiding is en wat hiervoor de beweegredenen zijn.

1.7.2 Bewaak de kwaliteit van het Engelstalige onderwijs

De tweede aanbeveling stelt dat de kwaliteit van het Engelstalige onderwijs bevorderd, gehandhaafd en bewaakt moet worden. De raad adviseert dat wanneer een instelling internationalisering als doelstelling heeft, en dus veel opleidingen in het Engels aanbiedt, de hieraan verbonden kwaliteitsaspecten een belangrijke plaats krijgen in het beoordelingskader. Hiermee wordt het beoordelingskader zoals gehanteerd door de NVAO, bedoeld.

Deze extra kwaliteitsaspecten voor internationalisering kunnen door de NVAO verstrekt worden middels het *bijzonder keurmerk internationalisering*. Afhankelijk van de kwaliteitsaspecten op opleidingsniveau of instellingsniveau, wordt er bij een accreditatie onder andere gekeken naar de interculturele ervaring en Engelse taalvaardigheid van de docenten, de visie van de instelling op internationalisering, niveau van de diensten en Engelse taalvaardigheid van de studenten. Deze criteria zijn opgenomen in *Frameworks for the Assessment of Internationalisation* (NVAO, 2011). Over het bijzonder keurmerk internationalisering adviseert de Onderwijsraad namelijk het volgende:

'Het verdient aanbeveling het speciale keurmerk internationalisering van de NVAO in het standaard evaluatieprotocol te laten indalen, door te bepalen dat iedere opleiding waar ten minste 5 % van de studenten van niet-Nederlandse origine is, bij de eerstvolgende accreditatie aan dit keurmerk dient te voldoen' (Onderwijsraad, 2011, p. 28).

1.7.3 Beheers het Engels op academisch niveau

De derde aanbeveling gaat over niveau van de Engelse taalvaardigheid van zowel Nederlandse als buitenlandse studenten. Wat betreft de Nederlandse studenten is het van belang dat zij op de middelbare school voldoende worden voorbereid op hun vervolgstudie. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren door het aanbieden van tweetalig onderwijs op de middelbare school.

De eisen die aan zowel Nederlandse als buitenlandse studenten gesteld worden, zijn overeenkomstig de IELTS. Zowel bachelor- als masterstudenten dienen te slagen voor deze taalttest, die op academische, Engelse vaardigheden toetst. Op deze manier zou de beheersing van het Engels van Nederlandse en niet-Nederlandse studenten gelijk zijn. Het niveau moet vervolgens op peil blijven. Het is aan de instellingen om zowel studenten als docenten hier cursussen voor aan te bieden.

1.7.4 Maak kennis met de Nederlandse taal en cultuur

De vierde aanbeveling gaat over het belang dat de Onderwijsraad hecht aan een substantiële kennismaking met de Nederlandse taal en cultuur. Studenten die langer dan een jaar in Nederland studeren, zouden verplicht moeten worden zich de Nederlandse taal (enigszins) eigen te maken en te kunnen participeren in de Nederlandse samenleving. Deze aanbeveling is deels gebaseerd op artikel 1.3 uit de WHW waarin gesteld wordt dat het hoger onderwijs goede beheersing van en uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands van studenten moet bewerkstelligen. *'Het aanbod en de kwaliteit van de door de instellingen aangeboden voorzieningen dienen onderdeel te zijn van het beoordelingskader voor instellingsaccreditatie'* (Onderwijsraad, 2011, p. 32). Hier ligt wederom een taak voor de NVAO.

1.8 Onderzoeksvraag en deelvragen

In deze studie wordt de manier waarop de kwaliteit van het Engels in het hoger onderwijs in Nederland gewaarborgd wordt, onderzocht. Het doel hiervan is erachter zien te komen wat de rol van de NVAO hierin kan zijn en na te gaan of, en indien ja hoe, de rol van de NVAO hierin veranderd zou moeten worden.

Uit deze probleemstelling volgt de volgende onderzoeksvraag:

Hoe kan de NVAO een verantwoord gebruik van de Engelse taal in het Nederlandse hoger onderwijs waarborgen?

Hieronder vallen de volgende deelvragen:

(1) Wat verstaan we precies onder "een weloverwogen gebruik van Engels"?

(2) Hoe waarborgt de NVAO momenteel de taalbeleidkwaliteit op opleidings- en instellingsniveau?

(3) Hoe waarborgen instellingen momenteel de taalbeleidkwaliteit?

(4) Hoe kan de NVAO de waarborging van taalbeleidkwaliteit op opleidings- en instellingsniveau verbeteren?

2. Methode

Dit hoofdstuk bevat de methodologische verantwoording voor deze studie. Er zijn verschillende onderzoeken gedaan, waarbij gebruik werd gemaakt van verschillende onderzoeksmethoden. Deze zijn onder te verdelen in literatuuronderzoek, bureauonderzoek en interviews en worden hieronder toegelicht.

2.1 Literatuuronderzoek

Er is in deze studie gebruik gemaakt van verschillende onderzoeksmethoden. Deze zijn onder te verdelen in een literatuuronderzoek, bureauonderzoek en interviews. Het literatuuronderzoek richt zich op de wetgevingen, artikelen, krantenberichten en andere relevante literatuur.

Het doel van het literatuuronderzoek is het in kaart brengen van de huidige situatie in Nederland omtrent taalbeleid van het Engels in het hoger onderwijs. Het onderzoeksgebied betreft de recente rapporten over taalbeleid in het hoger onderwijs, evenals de wetgeving hierin. Middels verslaglegging van verschillende onderzoeken, rapporten en wetgevingen is het de bedoeling erachter komen wat de huidige stand van zaken is en waar aanleidingen voor nader onderzoek liggen.

Bij het literatuuronderzoek zullen Spolsky (2004) en Wardhaugh (2010) als algemene achtergrond over taalbeleid dienen. Ook zijn het rapport van de Onderwijsraad en hieraan voorafgaande studies bestudeerd. Deze zullen dienen als uitgangspunt voor deze studie. Verder zijn er verschillende debatten omtrent de voertaal in het hoger onderwijs tegenover elkaar gezet. Verder literatuuronderzoek richt zich op overheidsdocumenten, zoals de wetgeving van het hoger onderwijs.

2.2 Bureauonderzoek

In deze studie komen twee vormen van bureauonderzoek en eigen onderzoek aan de orde: bronnenonderzoek en survey-onderzoek. De bronnen worden eerst bestudeerd en vervolgens geëvalueerd. Een voorbeeld hiervan zijn de NVAO-beoordelingskaders, die eerst bestudeerd en vervolgens geëvalueerd worden aan de hand van visitatierapporten.

Er zijn drie van dit type onderzoek gedaan. De eerste is een steekproef naar visitatierapporten, om zo te kunnen bepalen op welke manier er naar de kwaliteit van de voertaal wordt gekeken en of dit aansluit bij de beoordelingskaders. Het tweede onderzoek evalueert de rapporten van opleidingen die het *speciaal kenmerk Internationalisering* van de NVAO hebben ontvangen. Hierbij wordt eveneens aan het bijbehorend kader gerefereerd. Dit kader-Internationalisering wordt niet alleen op opleidingsniveau, maar ook op instellingsniveau geëvalueerd. Laatstgenoemde gebeurt aan de hand van de Instellingstoets Kwaliteitszorg van Wageningen University. Het derde bureauonderzoek richt zich op de gedragscodes omtrent de voertaal van verschillende Nederlandse universiteiten. Hieronder staan per onderzoek de methoden, met een verantwoording van het materiaal en de procedure.

2.2.1 Steekproef visitatierapporten

Materiaal

De databank van de NVAO bevat accreditaties van 483 Engelstalige opleidingen in Nederland (meting op 4 juni 2012). Hiervan zijn 400 hbo- en wo-masters. Aangezien de meeste Engelstalige opleidingen masters zijn, zie tabel 3 in 4.2, zal de steekproef louter masters bestuderen. Er is een tiental visitatierapporten geselecteerd, waarvan de opleidingen en instellingen in bijlage A zijn weergegeven.

De rapporten zijn geselecteerd aan de hand van verschillende criteria. Ten eerste wordt in alle masters het Engels als voertaal gebruikt. Ten tweede zijn er opleidingen van verschillende niveaus bestudeerd. Hierbij ligt de nadruk op de universitaire masters, omdat dit aantal Engelstalige masters groter is (16.2% hbo, 47.4% wo, zie tabel 3). Ook bevat de steekproef drie onderzoeksmasters. Omdat het academische niveau van deze masters hoog ligt, is de verwachting dat hetzelfde geldt voor het niveau van het Engels. De researchmasters worden beoordeeld door de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW), waardoor er voor de bestudering van deze masters geen visitatierapporten, maar de NVAO-besluiten worden geëvalueerd.

Verder is bij de selectie van de rapporten gelet op verscheidenheid in instelling. Ook verschillen de masters van elkaar op basis van domein en is er gelet op verschil in accreditatie, namelijk Toets nieuwe opleiding (TNO), beperkte beoordelingen en uitgebreide beoordelingen. De rapporten gaan allemaal over geaccrediteerde opleidingen waarvan de accreditatietermijn verloopt variërend van in 2013 tot in 2017.

Procedure

Bij de bestudering van de rapporten is uitgegaan van de verschillende NVAO-beoordelingskaders. Omdat deze kaders weinig vermelden over de kwaliteit van de voertaal, waren de verwachtingen gering. Wanneer een panel in een rapport wel iets over de kwaliteit van het Engels meldde, is gekeken naar wat er specifiek stond, onder welk kader dit viel en of er in andere rapporten soortgelijke uitspraken werden gedaan.

2.2.2 Evaluatie speciaal kenmerk Internationalisering

Materiaal

In 2010 hebben naar aanleiding van een pilot van het *Framework for the Assessment of Internationalisation* (2011) een aantal opleidingen het Speciaal keurmerk Internationalisering gekregen. Omdat internationalisering Engelstaligheid impliceert en omdat er in het framework naar het niveau van de docenten wordt gevraagd, worden de rapporten van deze opleidingen geëvalueerd.

De rapporten zijn geselecteerd aan de hand van het keurmerk dat zij hebben ontvangen. Er is alleen naar Nederlandse opleidingen gekeken. De domeinen liggen dicht bij elkaar dan de steekproef. Zo hebben verschillende opleidingen de term *international* in hun naam en zit er een aantal rechtenopleidingen bij. Verder beslaat dit onderzoek niet alleen masteropleidingen, maar ook opleidingen van het type wo- en hbo-bachelor. De tabel met opleidingen staat in bijlage B.

Procedure

Voor dit onderzoek geldt dezelfde procedure als bij de steekproef naar visitatierapporten. Er is gezocht op welke plekken en op welke manier het panel iets vermeldt over de kwaliteit van het Engels. De rapporten worden vervolgens vergeleken met het beoordelingskader en met elkaar.

2.2.3 Evaluatie gedragscodes instellingen

Het taalbeleid van instellingen staat vermeld in hun gedragscodes, die voornamelijk zijn opgesteld aan de hand van artikel 7.2 uit de WHW. De Onderwijsraad adviseert de instellingen een duidelijke

en gemotiveerde visie op internationalisering en het gebruik van talen te formuleren. Om deze reden doet deze studie onderzoek naar de manier waarop instellingen deze visie momenteel vormgeven en presenteren.

Materiaal

Het materiaal bestaat uit de gedragscodes omtrent de (voer)taal van verschillende universiteiten. Om een grondige vergelijking te kunnen maken, zijn de gedragscodes van negen Nederlandse universiteiten bestudeerd. Bijlage C geeft een overzicht van deze universiteiten. De universiteiten zijn at random geselecteerd.

Procedure

Voor de evaluatie van de gedragscodes, diende artikel 7.2 van de WHW als uitgangspunt. Bij het lezen van de gedragscodes werd dan ook gekeken of deze werd vermeld. Verder zijn de gedragscodes en bijbehorende taalregelingen en visies met elkaar vergeleken.

2.3 Interviews

Het vragenonderzoek heeft als doel meningen, visies en praktijkervaringen van betrokkenen in kaart te brengen. Betrokkenen zijn ten eerste NVAO-beleidsmedewerkers, die dagelijks te maken hebben met accreditatieprocedures en daarbij behorende visitatierapporten. Ten tweede worden studenten van Wageningen University geïnterviewd, omdat zij studeren aan de eerste Nederlandse universiteit die het speciaal keurmerk Internationalisering zal ontvangen. Hieronder volgt eerst de methodebeschrijving van de interviews met NVAO-beleidsmedewerkers.

2.3.1 Onderzoek naar visie beleidsmedewerkers

Proefpersonen

De selectie geïnterviewden bestaat uit drie beleidsmedewerkers. Twee hiervan zijn sinds 2009 beleidsmedewerker bij de NVAO en behoren bij de 'jonge garde'. Zij zijn beide regelmatig betrokken bij een accreditatieproces. Bovendien heeft een van hen meegewerkt aan een Pilotonderzoek van het speciaal kenmerk Internationalisering op opleidingsniveau in 2010. De derde beleidsmedewerker behoort vergeleken met de anderen bij de 'oude garde', en heeft hierom wellicht een andere visie op Engelstaligheid dan de wat jongere NVAO-beleidsmedewerkers. Hij is regelmatig betrokken bij de accreditatie van onderzoeksmasters en werkt momenteel aan de Instellingstoets Kwaliteitszorg van de Wageningen University. Deze instelling zal binnenkort als eerste instelling het bijzonder kenmerk Internationalisering op instellingsniveau ontvangen. Alle geïnterviewden zijn toevalligerwijs van Nederlandse afkomst.

Materiaal

De interviews zijn opgebouwd uit drie onderdelen. In sectie A staan vragen over behandelde rapporten. Deze vragen gaan over de rapporten die zij meenemen naar het gesprek en over de manier waarop de kwaliteit van het Engels al dan niet gewaarborgd wordt. Sectie B bevat algemene vragen over Engels in het hoger onderwijs. Aan de hand van deze vragen vertellen zij wat ze vinden van Engelstaligheid in het hoger onderwijs en waar de keuze voor het Engels of het Nederlands van afhangt. Ook wordt hen gevraagd naar hun mening over het speciaal kenmerk Internationalisering. Dit varieert van *'Vind je de invoering van dit kenmerk relevant?'* tot *'Zijn alle standaarden even goed?'*. De beleidsmedewerkers die betrokken waren bij de pilot, of de toekenning van het bijzonder kenmerk Internationalisering, zullen hier wat dieper op ingaan. In sectie C, ten slotte, staan vragen met betrekking tot het advies van de Onderwijsraad. Hierin worden ten eerste algemene vragen gesteld. Zo zal blijken of ze van dit advies op de hoogte waren, of dit relevant is voor de NVAO en wat een beleidsmedewerker hier aan heeft. Vervolgens krijgen ze specifieke vragen over de

aanbevelingen en wordt hen bijvoorbeeld gevraagd of, en zo ja op welke manier, de NVAO gehoor moet geven aan deze adviezen. De complete vragenlijst staat in bijlage D.

Procedure

Voorafgaand aan de interviews werd de beleidsmedewerker gevraagd twee typen rapporten mee te nemen: een waarin de kwaliteit van het Engels van docenten en studenten niet geëvalueerd werd (en dit wellicht wel had gemoeten), en een waarin dit wel gebeurt. Zij moesten, met andere woorden, een rapport meenemen waarover zij niet tevreden waren en waarover zij wel te spreken waren. De interviews vonden één op één plaats, verspreid over twee dagen. Om de aandacht bij het gesprek te houden, en niet bij het notuleren, werd alles opgenomen als geluidsfragment. Op deze manier was een spontaan gesprek, met improvisatie, mogelijk. Alle participanten gaven toestemming voor de geluidsopname.

De interviews duurden 30 tot 50 minuten, en werden gehouden op 8 en 15 mei in een vergaderkamer van de NVAO.

2.3.2 Onderzoek naar ervaringen studenten WU

Het onderzoek naar praktijkervaringen met Engelstalig onderwijs dient twee doelen. Ten eerste zijn praktijkervaringen van studenten een relevante aanvulling op een studie die zich nadrukkelijk op beleidsvoering richt. Ten tweede zijn de studenten van de Wageningen University (WU) studenten die onderwijs krijgen op een universiteit die sterk internationaal georiënteerd is.

Proefpersonen

De studenten zijn van Nederlandse afkomst en zitten in het derde jaar van hun bachelor of volgen een master aan de Wageningen University. Omdat op deze universiteit de voertaal in het tweede of derde jaar van de bachelor van Nederlands naar Engels verschuift, is het zeker dat de proefpersonen ervaring hebben met Engelstalig onderwijs. De studenten hebben allemaal het Nederlands als moedertaal. De reden hiervoor is dat ze op deze manier een Nederlandse docent die in het Engels doceert kunnen vergelijken met een niet-Nederlandse docent. Ook kunnen zij omschrijven hoe ze de overgang van het Nederlands naar het Engels hebben ervaren. In totaal zijn er drie studenten ondervraagd.

Materiaal

De vragenlijst bestaat uit vier secties. Ten eerste wordt er naar algemene zaken gevraagd zoals leeftijd, studiejaar, en of de student tweetalig onderwijs heeft gevolgd op de middelbare school. In het tweede deel volgen vragen met betrekking tot het Engelstalige onderwijs op de Wageningen

University. Deze vragen gaan bijvoorbeeld over instaptoetsen Engels, de overgang van het Nederlands naar het Engels, en de mogelijkheid tentamens in het Engels te maken. De derde sectie gaat over de tevredenheid over de docenten. Hier worden vragen gesteld waarbij docenten van Nederlandse en niet-Nederlandse afkomst met elkaar vergeleken worden. Zo wordt er gevraagd of docenten goed kunnen improviseren, humor hebben en of ze een goede en slechte praktijkervaring willen vertellen. De vragen uit deze sectie zijn gebaseerd op de dissertatie van Klaassen (2001), waarin zij onder andere soortgelijke ervaringen van studenten aan de TU Delft onderzocht.

De vierde en laatste sectie gaat over het bijzonder kenmerk Internationalisering, dat binnenkort aan de WU uitgereikt wordt. Er zal blijken of de studenten hiervan wisten en hoe ze de internationaal georiënteerde sfeer ervaren.

Er zijn vier typen vragen: open vragen, ja/nee vragen en vragen met een 3 of 5-puntschaal als antwoord. De vragen die op schaal beantwoord moeten worden, zijn vragen over tevredenheid. Op deze manier kunnen antwoorden beter vergeleken worden. De volledige vragenlijst is te vinden in bijlage E.

Procedure

De Wageningse studenten zijn via een persoonlijk netwerk en het netwerk van de NVAO benaderd. Omwille van de tijd kregen zij de vragenlijst digitaal aangeleverd. Zij ontvingen een e-mail met een korte omschrijving van het onderzoek en een link naar de online enquête, via GoogleDocs. Hoewel de reacties traag op gang kwamen, is een aantal studenten bereid geweest de lijst in te vullen.

3. Resultaten

Dit hoofdstuk presenteert de resultaten van deze studie op basis van actoren. De drie actoren die het grootste aandeel hebben in de kwaliteitswaarborging van het Engels in het hoger onderwijs zijn *de overheid*, *de NVAO* en *de instellingen*. Iedere paragraaf belicht de kwestie vanuit een van deze actoren, ten einde na te gaan hoe hun rol er precies uitziet.

3.1 De overheid

De overheid speelt in het debat omtrent voertalen in het hoger onderwijs, voornamelijk een rol in de wetgeving. Zo is er in de WHW een aantal artikelen opgenomen die betrekking hebben op de voertaal in het hoger onderwijs. Maar dat de overheid ook een actievere rol heeft, blijkt uit het feit dat zij actief participeert in het debat. Zo stelde staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Zijlstra, zich onlangs de vraag of het gerechtvaardigd is dat bijna de helft van alle masteropleidingen in het Engels is: *'(...) als je een klas vol Nederlandse studenten hebt die Nederlandse lesstof krijgen en worden voorbereid op de Nederlandse arbeidsmarkt, dan is het niet nodig om in het Engels les te geven'* (de Volkskrant, 2012). Hij zegt dat hij de NVAO opdracht zal geven te controleren of het 'terecht' is dat er zoveel masters in het Engels worden gegeven.

Voordat besproken wordt wat de waarde van een dergelijke uitspraak is, en wat dit betekent voor het beleid van de NVAO, zullen hieronder de relevante wetsartikelen uiteen gezet worden.

3.1.1 Taalwetgeving van het hoger onderwijs

Nederland

De WHW bevat twee artikelen over taal in het Nederlandse hoger onderwijs. Eén hiervan richt zich op de beheersing van de Nederlandse taal en de tweede gaat over andere talen in het hoger onderwijs behalve het Nederlands.

In hoofdstuk 1, *Algemene bepalingen*, wordt in artikel 1.3 vermeld dat de universiteiten en hogescholen zich, behalve op onderwijs en onderzoek, moeten richten op de persoonlijke ontplooiing en het maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef van hun studenten. Een van de competenties die hieronder valt, is de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands. Dit geldt voor Nederlandstalige studenten.

Artikel 7.2, uit hoofdstuk 7, *Onderwijs*, is meer specifiek gericht op taal en relevant voor een onderzoek naar de waarborging van de kwaliteit van het Engels:

Het onderwijs wordt gegeven en de examens worden afgenomen in het Nederlands. In afwijking van de eerste volzin kan een andere taal worden gebezigd:

a. wanneer het een opleiding met betrekking tot die taal betreft,

b. wanneer het onderwijs betreft dat in het kader van een gastcollege door een anderstalige docent gegeven wordt, of

c. indien de specifieke aard, de inrichting of de kwaliteit van het onderwijs dan wel de herkomst van de studenten daartoe noodzaakt, overeenkomstig een door het instellingsbestuur vastgestelde gedragscode (WHW).

Vlaanderen

Omdat de analyses in dit onderzoek grotendeels gedaan zullen worden vanuit het perspectief van de NVAO, kan Vlaanderen niet onbesproken blijven. Aan de hand van een korte bespreking van de Vlaamse taalwetgeving, zal blijken waarom dit onderzoek zich louter richt op het hoger onderwijs van Nederland.

In Vlaanderen is de taalregeling van het hoger onderwijs opgenomen in het *Decreet betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen* (2003). Hierin staat dat het Vlaamse hoger onderwijs het Nederlands als voertaal heeft. De mogelijkheid bestaat om opleidingsonderdelen of volledige opleidingen in het Engels te organiseren, maar dit kan slechts in beperkte mate en onder strikte voorwaarden. In een van de krachtlijnen wordt vermeld dat *'in beperkte mate van het voorschrift van de onderwijstaal afgeweken kan worden, mits de meerwaarde en functionaliteit voor de opleiding bewezen wordt en de docent de andere taal op afdoende wijze beheerst'* (Decreet, 2003). Voor de opleidingen voor buitenlandse studenten geldt dat de instelling deze opleiding in een volledig andere taal dan het Nederlands kan aanbieden, mits er een Nederlandstalige equivalente opleiding bestaat.

De Vlaamse Onderwijsraad kwam in maart 2008 met een advies waarin aangeraden wordt de taalregeling voor het hoger onderwijs te versoepelen. Hiervoor worden verschillende redenen genoemd. Zo zou een versoepeling van de taalregeling het voor Vlaamse studenten mogelijk maken in contact te komen met een internationale cultuur en kunnen ze hun vreemde talen kennis verbeteren. Ook zal de uitwisseling van studenten met het buitenland gestimuleerd worden en zal Vlaanderen een sterkere positie krijgen in de internationale onderzoeksgemeenschap, waar de voertaal Engels is (VLOR, 2008).

De Vlaamse Onderwijsraad stelt voor de huidige regeling op drie punten te wijzigen: het maximaal aantal studiepunten dat tijdens de bachelor in een andere taal gevolgd mag worden moet worden verhoogd van 10 naar 30 procent, een master moet volledig in het Engels aangeboden kunnen worden, en de instellingen moeten een helder taalbeleid formuleren waarin zij ook rapporteren over het niveau waarop docenten de vreemde taal beheersen.

Dat dergelijke voorstellen van wetwijzigingen niet zomaar ingevoerd worden, blijkt uit het feit dat een soortgelijke discussie over het Engels in het hoger onderwijs als in Nederland, in sterkere mate ook in Vlaanderen gaande is. Vlaams politicus De Cock zegt hierover in De Standaard: *'Een taal raakt in het defensief en haar status degradeert finaal, wanneer zij zich als middel tot kennisoverdracht in haar hoger onderwijs niet kan handhaven'* (De Cock, 2008).

Toch lijkt er gehoor te zijn gegeven aan de voorgestelde wijzigingen van de taalregeling. Een verslaggever van De Standaard meldt dat de taalregeling 'weldra soepeler' wordt. Dit maakt hij op uit het ontwerpdecreet over de integratie van de academische hogeschoolopleidingen in de universiteiten (2012), dat nu bij de Raad van State ligt. Zo zullen er meer vakken en opleidingen in een andere taal aangeboden mogen worden. In de bacheloropleidingen bijvoorbeeld 18,3 procent in plaats van 10 procent. Ook mag de helft van de masters in een andere taal gegeven worden en komen er voor zowel docenten als studenten taalvereisten.

Wel bestaan er randvoorwaarden bij deze veranderingen. Deze drukken zich vrijwel allemaal uit in getallen en percentages. Zo mag in heel Vlaanderen maar 6 procent van de bacheloropleidingen anderstalig zijn, en 35 procent van de masters. Ook is er een 25-procentnorm, die inhoudt dat wanneer meer dan een kwart van de studenten meer dan 18.3 procent van hun bachelorvakken in een andere taal dan het Nederlands hebben gevolgd, de opleiding niet meer als Nederlandstalig geldt.

Verschillen Nederland en Vlaanderen

Er is een aantal essentiële verschillen in taalwetgeving tussen beide taalgebieden. Ten eerste lijkt de taalwetgeving voor het hoger onderwijs in Nederland soepeler dan de Vlaamse. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de getallen en percentages die worden genoemd. In Vlaanderen mag tijdens een bachelor bijvoorbeeld slechts 10 procent van de vakken in een andere voertaal dan het Nederlands gevolgd worden, en mag 6 procent van de bachelors en 35 procent van de masters in een andere taal gegeven worden. In de Nederlandse wetgeving wordt hierover niets vermeld. Hier wordt alleen algemeen gesteld dat er een andere voertaal gehanteerd mag worden, wanneer de inhoud van de opleiding hierom vraagt. Waar deze opleiding inhoudelijk aan moet voldoen, is aan de opleiding of instelling. Met andere woorden: in Vlaanderen wordt afhankelijk van een *percentage* bepaald welke

opleidingen in een andere voertaal gegeven worden, in Nederland gebeurt dit op basis van het *domein*.

Een ander verschil tussen beide wetgevingen betreft de 25-procentnorm. Aan de hand hiervan wordt in Vlaanderen (mede) bepaald wanneer een opleiding anderstalig is. Hiervoor gaan wellicht de 18,3 procent anderstalige vakken tijdens de bachelor en 50 procent tijdens de master als norm gelden. In Nederland bestaat een dergelijke regeling niet en is een opleiding in principe Nederlandstalig. Wanneer meer dan 50 procent van de vakken in een Nederlandstalige master Engelstalig is, wat al snel het geval is, valt de opleiding nog steeds onder Nederlandstalig (bron: NVAO-databank).

Bovenstaande gegevens geven weer waarom, in een analyse naar de kwaliteitswaarborging van het Engels in het hoger onderwijs, een samenvoeging van Nederland en Vlaanderen verre van gunstig is. Doordat de wetgevingen op een aantal punten met elkaar verschillen, kunnen vergelijkingen een vertekend beeld weergeven. Om te voorkomen dat er met verschillende maten gemeten wordt, wordt Vlaanderen in dit onderzoek buiten beschouwing gelaten.

3.2 De NVAO

De tweede actor in het debat over de (kwaliteit van de) voertalen in het hoger onderwijs, is de NVAO. Deze organisatie werkt in opdracht van de Nederlandse en Vlaamse overheid en vervult hiermee een bijzondere positie. Omdat de organisatie verantwoordelijk is voor de kwaliteit van het hoger onderwijs in Nederland en Vlaanderen, wordt hieronder vaak ook de kwaliteit van het Engels geschaard. Zo adviseert de Onderwijsraad dat de kwaliteitsaspecten van de voertaal van een opleiding een vaste plek moeten krijgen in het accreditatiestelsel. Het is echter niet de taak van de NVAO dit beleid zelfstandig aan te passen; de uiteindelijke beslissing ligt bij de overheid.

Dit hoofdstuk zet uiteen op welke manier de NVAO op dit moment de kwaliteit van het Engels in het hoger onderwijs waarborgt. Dit zal aan de hand van verschillende onderzoeken in kaart worden gebracht. Ten eerste zal het internationale beleid van de NVAO uiteen worden gezet, gevolgd door een steekproef naar visitatierapporten. Hierbij komen verschillende relevante standaarden uit beoordelingskaders aan bod. Ook worden rapporten met het speciaal keurmerk Internationalisering geëvalueerd en komen NVAO-beleidsmedewerkers aan het woord.

3.2.1 Internationaal beleid NVAO

‘Nederland en Vlaanderen voeren een actief internationaal beleid op het gebied van hoger onderwijs. Daarbij gaat het om de inhoud van het onderwijs, het aantrekken van buitenlandse docenten en studenten, maar ook om de eigen studenten ervaring op te laten doen in het buitenland’ (nvaonet).

Bovenstaand internationaal beleid van de NVAO dient verschillende doelen. Ten eerste wordt er gestreefd naar een actief lidmaatschap van de overkoepelende netwerken van accreditatie- en kwaliteitszorgorganisaties. Ook wil de NVAO zich internationaal profileren en de positie van Nederlandse en Vlaamse hoger onderwijsinstellingen in het buitenland versterken. Een ander doel van het internationaal beleid is dat accreditaties automatisch wederzijds erkend worden, en het pro-actief opvolgen van internationale ontwikkelingen op het gebied van kwaliteitszorg en hoger onderwijs (nvaonet).

In dit algemene internationaliseringsbeleid staat niets vermeld over de specifieke realisatie van deze doelen. De beoordelingen van opleidingen en instellingen worden gedaan door visitatiepanels, waarvan bevindingen en beoordelingen opgenomen zijn in een visitatierapport. Hierin wordt afhankelijk van het type accreditatie (Toets Nieuwe Opleiding, uitgebreid, beperkt) ingegaan op verschillende aspecten. Deze verslagen rapporteren bijvoorbeeld over eindresultaten, instroom, of kwaliteit van docenten. Er bestaat in geen beoordelingskader van een reguliere accreditatie een apart hoofdstuk dat gaat over taal. Wel zou het mogelijk kunnen zijn dat er in andere hoofdstukken

iets wordt vermeld over de kwaliteit van het Engels van de betreffende opleiding. Om deze reden volgt hieronder het verslag van een steekproef die is gedaan naar visitatierapporten. Aan de hand hiervan kan geconcludeerd worden op welke manier de NVAO de kwaliteit van het Engels al dan niet controleert, en in welke mate ze hiermee aanbeveling twee van de Onderwijsraad reeds zou naleven.

3.2.2 Kwaliteitswaarborging op opleidingsniveau

Steekproef visitatierapporten

De NVAO hanteert verschillende beoordelingskaders voor verschillende typen accreditaties. In de kaders van reguliere accreditaties, wordt bij geen van de standaarden expliciet naar het aspect taalniveau gekeken. Dit geldt voor de standaard accreditaties als een Toets Nieuwe Opleiding (TNO), een Uitgebreide Opleidingsbeoordeling (UOB) en een Beperkte Opleidingsbeoordeling (BOB). Wel staat er in het beoordelingskader van de researchmasters onder *instroom* het volgende:

'Indien van toepassing bij een gehanteerde toelatingseis van de Engelse taalvaardigheid: wat was de minimale ondergrens en welke scores behaalden de studenten?' (NVAO-beoordelingskader onderzoeksmaster, 2011)

Als een researchmaster dergelijke ingangseisen hanteert, zal er waarschijnlijk genoemd worden welk niveau studenten moeten halen op de IELTS, of vergelijkbare toets. Het kader van de researchmasters vormt dus een uitzondering op de norm.

Ondanks het feit dat de beoordelingskaders geen standaarden bevatten waarmee de kwaliteit van het Engels gewaarborgd wordt, is een steekproef gedaan naar verschillende typen visitatierapporten. Mochten deze rapporten toch iets vermelden over de voertaal van de opleiding, dan is dat relevant voor deze studie. De gebruikte visitatierapporten betreffen hbo-masters, wo-masters en researchmasters. Gezien de afwezigheid in de reguliere beoordelingskaders en de summiere vermelding in het kader van de researchmasters, is de verwachting dat er in de rapporten weinig beoordelingen gedaan zullen worden over het niveau van het Engels. Bij de researchmasters zou dit uitgebreider kunnen zijn.

Uit de steekproef van bovenstaande visitatierapporten zijn de volgende bevindingen naar voren gekomen. Alvorens hier conclusies aan verbonden worden, zullen eerst de resultaten per opleidingsniveau worden besproken.

Hbo-masters

In de visitatierapporten van een reguliere accreditatie van een hbo-opleiding wordt niets vermeld over het niveau of de kwaliteit van het Engels. Wel staat in het rapport van de TNO van *Master of*

Music iets vermeld onder het criterium *instroom*. Studenten moeten bij aanvang van de master een IELTS-test moeten afnemen, waarvoor zij een voldoende moeten halen. Dit is een vereiste om aan de opleiding deel te mogen nemen. De visitatiecommissie beoordeelt deze regeling als voldoende.

Wo-masters

De rapporten over de wo-masters evalueren het niveau van de voertaal uitvoeriger dan de rapporten over hbo-masters. Zo moeten studenten van de master *Bio-Informatics* tijdens hun eerste jaar een cursus *Writing a Research Proposal* volgen, om zo hun academische schrijfvaardigheden te testen. Deze regeling valt echter onder de algemene gegevens van de opleiding, waardoor dit niet meegewogen wordt in de besluitvorming. Wel wordt de kwaliteit van het Engels ter discussie gesteld in het rapport over de masteropleiding *Industrial Design Engineering*. Het panel constateerde dat het niveau van het Engels in de mastertheses moet worden verbeterd. Dit valt onder het criterium *level that has been achieved*, en wordt beoordeeld als *sufficient*.

De masteropleiding *Financial Management* voert een meer expliciet taalbeleid. Deze opleiding trekt veel buitenlandse studenten, die getoetst worden op hun Engelse taalvaardigheden. Ook komen de English-skills van docenten aan bod: *'Regarding the development of the staff's English-language capabilities and MBA and executive teaching skills, the School provides a variety of language assessments, courses and trainings to facilitate further development and internationalisation'* (visitatierapport *Master Financial Management*, 2007, p. 75). Hierbij wordt vermeld dat docenten het Engels op niveau C1 van het CEFR moeten beheersen.

Researchmasters

Omdat studenten voor een researchmasters toegelaten moeten worden, is het niet verwonderlijk dat er bij instroom iets wordt vermeld over de eisen waar zij aan moeten voldoen. Het accreditatiebesluit van de *Master Language and Communication* vermeldt bijvoorbeeld dat studenten tenminste een gemiddelde score van 7,5 dienen te hebben bij hun eindexamens en moeten zij minimaal een 8 hebben gehaald voor hun bachelorthesis. In geen van de besluiten van de researchmasters wordt echter iets vermeld over het te beheersen niveau van Engels.

Conclusie

Bovenstaande bevindingen duiden erop dat er in reguliere accreditaties over het algemeen weinig aandacht wordt besteed aan de waarborging van de kwaliteit van het Engels. Uit deze kleinschalige steekproef blijkt dat de NVAO-kaders zich niet goed lenen voor een kwaliteitsbeoordeling van het Engels. Dit sluit aan bij de vooraf opgestelde verwachtingen.

Wel wordt bij de reguliere wo-masters in sommige gevallen wat over de kwaliteit van het Engels vermeld. Dit lijkt echter alleen in specifieke gevallen zo te zijn. Zo worden de Engelse taalvaardigheden van de studenten in de wo-master *Industrial Design Engineering* genoemd omdat deze onder de maat zijn. Vervolgens noemt het visitatiepanel bij de wo-master *Financial Management* de taalvaardigheden waar docenten aan moeten voldoen. Hier is een specifiek doel aan verbonden. Deze docentkwaliteiten moeten namelijk aan de maat zijn om zo de ontwikkeling van de internationalisering te bevorderen. Kortom: in principe blijft de kwaliteitswaarborging van het Engels onbesproken, mits de kwaliteit ervan te laag is of de Engelse taal in verband staat met een specifieke situatie zoals een internationaliseringbeleid.

3.2.3 Raamwerk voor internationalisering

De steekproef leverde, hoewel kleinschalig van aard, al een aantal relevante bevindingen op. Maar om een helder beeld te krijgen van de manier waarop de NVAO de kwaliteit van het Engels in het hoger onderwijs waarborgt, moet niet alleen naar de reguliere rapporten en kaders gekeken worden. Sinds november 2011 hanteert de NVAO een bijzonder kenmerk internationalisering, dat toegekend kan worden aan een opleiding of instelling die sterk internationaal georiënteerd is.

‘In de open economieën van Nederland en Vlaanderen is het vanzelfsprekend dat afgestudeerden van hogeronderwijsopleidingen beschikken over de competenties om in een internationale en multiculturele omgeving te functioneren. Opleidingen kunnen hun inzet op het gebied van internationalisering laten erkennen door middel van het ‘bijzonder (kwaliteits)kenmerk internationalisering’ (NVAO, 2011).

De toekenning van dit kenmerk gebeurt op het initiatief van de opleiding of de instelling. Wanneer zij aangeven dit kwaliteitskenmerk te willen hebben, moeten zij voldoen aan de door de NVAO opgestelde criteria van het kader Internationalisering. Dit kader bevat criteria op opleiding- en instellingsniveau. Het belangrijkste beoordelingscriterium voor dit onderzoek is standaard 4 van de criteria op opleidingsniveau. In 4b en 4c van criterium *Staff* staat:

Criterion 4b: International experience and competence

Staff members have sufficient international experience, intercultural competences and language skills.

Criterion 4c: Services provided to staff

The services provided to the staff (e.g. training, facilities, staff exchanges) are in line with the staff composition and facilitate international experiences, intercultural competences and language skills.

NVAO - Frameworks for the Assessment of Internationalisation (2011)

In de praktijk komen deze subcriteria neer op het waarborgen van de talige kwaliteit van personeelsleden. Met andere woorden; bij het beoordelen van een opleiding die het bijzonder kenmerk internationalisering wil, let de NVAO op de Engelse kwaliteiten van de docenten. Wanneer deze onder de maat is, moet de instelling verbetercursussen beschikbaar stellen.

3.2.4 Pilotonderzoek NVAO- kader Internationalisering (op opleidingsniveau)

Voordat het reeds eerder vermelde NVAO-kader Internationalisering werd vastgesteld, is dit middels een Pilotonderzoek getest. Nadat dit kader getest was, kon eind 2010 aan achttien Nederlandse en Vlaamse opleidingen het bijzonder kenmerk worden uitgereikt. De tien Nederlandse opleidingen die hiervoor een 'Good Practice' hebben gehaald, worden in onderstaand onderzoek geëvalueerd.

Omdat in het kader bij standaard 4 de *language skills* van de docenten worden beoordeeld, moet daar minimaal wat over vermeld worden in onderstaande rapporten. De vraag is hoe deze bekwaamheid in Engelse taal in de praktijk gewaarborgd wordt en op welke zaken er dan gelet is.

Evaluatie opleidingen met het speciaal kenmerk Internationalisering

In elk rapport staat iets vermeld over het Engelstalige niveau van de docenten. Voor iedere internationaliserende opleiding gelden toelatingseisen, variërend van een minimale score op de IELTS tot het CEFR. Zo gelden voor de hbo-bachelor *European Studies* strenge eisen voor docenten:

'Staff members are sufficiently trained for teaching in English, yet the programme selects only teachers who are near native or have at least a score of (CEF)B2 in English, to teach in the ES3 programme and English spoken ES4 programme' (rapport *European Studies*, 2010, p.8).

Vaak moeten docenten al een aantal jaren ervaring als internationaal onderzoeker hebben opgedaan en moet het niveau van hun Engelstalige onderzoek en onderwijs van excellent niveau zijn. Deze eisen hebben bij de wo-bachelor *International Business* een nog strenger karakter. Hier mogen de studenten namelijk klagen wanneer de Engelse taalcapaciteiten van hun docent onder de maat zijn. Dit mogen zij doen op het moment dat zij de stof moeilijk kunnen begrijpen doordat deze in 'slecht' Engels aangeboden wordt.

Het is evident dat er bij opleidingen van dit internationaliserende type hoge eisen aan docenten worden gesteld. Wat opvalt is dat er ook onder standaard 2, *learning outcomes*, regelmatig naar de kwaliteit van de Engelse taal wordt gekeken. Hier wordt vaak iets genoemd over het niveau van de studenten. In de wo-bachelor *International Business Administration* geeft het panel over hun taalvaardigheden, inclusief bijbehorende toelatingstoets, een oordeel: *Not all students are found to be proficient in English despite the admission requirements. Apparently, TOEFL results are not always reliable.* (Rapport International Business Administration, 2008, p.12)

Conclusie

Met het *Framework for the Assessment of Internationalization* wordt het niveau van het Engels onder verschillende standaarden gewaarborgd. In standaard 4, *Staff*, wordt in alle rapporten het Engelse taalniveau van de docenten geëvalueerd. Vaak gebeurt dit uitgebreid en worden er expliciete toelatingseisen en herstelmogelijkheden genoemd. Ook in andere standaarden blijft het niveau van het Engels niet onbesproken. Zo wordt er in het standaard *Learning Outcomes*, regelmatig iets vermeld over het niveau van studenten.

De NVAO waarborgt de kwaliteit van het Engels dus middels het kader Internationalisering op opleidingsniveau. Dit staat in schril contrast met de eerdere steekproef, waar slechts wat over het niveau van het Engels werd vermeld wanneer dit onder de maat was. Het kader Internationalisering lijkt kortom een valide instrument voor de waarborging van de kwaliteit van het Engels.

3.2.5 Kader-Internationalisering op instellingsniveau

Het speciaal kenmerk Internationalisering kan aan een opleiding toegekend worden. Er zijn echter ook volledige instellingen die deze status ambiëren. Wageningen University is hier een voorbeeld van. Deze universiteit krijgt als eerste Nederlandse instelling het bijzonder kenmerk op instellingsniveau.

Het kader-Internationalisering op instellingsniveau heeft andere standaarden dan het kader op opleidingsniveau. Zo stelt het kader op opleidingsniveau specifieke eisen aan studenten en docenten, maar legt het kader op instellingsniveau de nadruk op meer algemene zaken als beleidsvoering,

structuur van de organisatie en de visie op internationalisering. Op laatstgenoemde standaard lijkt de nadruk te liggen:

'NVAO considers it important that institutions turn their vision into policies. This means that institutions enact what they aim for' (NVAO, 2011).

Het kader beoordeelt een instelling niet op de kwaliteit van het Engels van docenten of studenten. Wellicht niet verwonderlijk, aangezien dit per opleiding verschillend kan zijn. Toch adviseert de Onderwijsraad dat iedere instelling een heldere visie op internationalisering en het gebruik van talen moet formuleren. Deze visie is door universiteiten meestal opgenomen in een gedragscode omtrent voertaal. Toch lijkt het kader Internationalisering op instellingsniveau bij uitstek een plek om deze visie te verkondigen. Het ontbreken van een standaard waarin gevraagd wordt naar het taalbeleid, is in strijd met het advies van de Onderwijsraad.

Wageningen University

In 2012 is Wageningen University bezig met een instellingstoets kwaliteitszorg (ITK). Hierbij streven zij niet alleen naar reguliere interne kwaliteit, maar ambiëren zij het speciaal keurmerk Internationalisering op instellingsniveau. Zij zullen dit als eerste universiteit ontvangen.

Bij een reguliere ITK vraagt geen standaard om een beoordeling van de kwaliteit of het beleid van de voertaal. Ook het kader Internationalisering op instellingsniveau besteedt hier in geen standaard aandacht aan. Toch staat in het (ontwerp)adviesrapport van de ITK op sommige plekken iets vermeld over het Engels. Deze vermeldingen vallen onder de criteria van het speciaal kenmerk.

Zo stelt het panel onder standaard 2, *policy*, dat de universiteit met betrekking tot internationalisering veel buitenlandse studenten wil werven. Dit doen zij onder andere door alle colleges in het Engels aan te bieden. Zij vermelden erbij dat hier kwaliteitseisen aan verbonden zijn. Standaard 4, *improvement strategy*, stelt dat deze kwaliteitseisen tot uitdrukking komen in cursusevaluaties en cursussen Engels. Zo kunnen studenten aangeven wanneer hun docent de academische vaardigheden van het Engels niet voldoende beheerst. In hoofdstuk 3 worden de gedragscodes omtrent voertaal van verschillende universiteiten geëvalueerd. Hierin zal blijken dat bovenstaande zaken overeenkomen met de gedragscode van de WU.

Het kader Internationalisering op instellingsniveau vraagt kortom niet naar zaken als taalbeleid of de kwaliteit van de voertaal. Toch wordt hierover iets vermeld in het adviesrapport van de WU, wat overeenkomstig is met de gedragscode omtrent voertaal van de universiteit.

3.2.6 Visie NVAO-beleidsmedewerkers

NVAO-beleidsmedewerkers zijn verantwoordelijk voor het verwerken van visitatierapporten en het nemen van het accreditatiebesluit. Hierdoor weten zij als geen ander hoe de kwaliteit van het hoger onderwijs in Nederland gewaarborgd wordt en op welke manier er naar de kwaliteit van het Engels gekeken wordt.

Rapporten

De beleidsmedewerkers zijn het er over eens dat de kwaliteit van het Engels in rapporten van bacheloropleidingen vrijwel onbesproken blijft. De simpele reden hiervoor is het feit dat de meeste Engelstalige opleidingen masters zijn. In de steekproef naar visitatierapporten bleek echter dat ook in de Engelstalige hbo-masters, weinig tot niet gesproken wordt over bijvoorbeeld de taalvaardigheid van studenten en docenten.

Wel zijn er veel voorbeelden van rapporten van researchmasters waarin er gesproken wordt over de kwaliteit van het Engels. Deze rapporten zijn adviezen van de KNAW ten behoeve van de NVAO. Een van de beleidsmedewerkers presenteert twee voorbeelden van onderzoeksmasters waarbij een negatief besluit werd genomen. Voor beide opleidingen was de gehanteerde voertaal hiervoor doorslaggevend. In deze opleidingen was de voertaal het Nederlands, wat uitzonderlijk is bij een onderzoeksmaster. Deze bevinding werd op twee punten als negatief beoordeeld. Ten eerste omdat het Engels de taal is waarmee in het vakgebied mee gecommuniceerd wordt en ten tweede omdat dit de reden is dat er geen buitenlandse studenten aangetrokken worden en het studentenaantal klein is. Deze adviezen rapporteren dus niet over de kwaliteit van het Engels, maar over het ontbreken ervan.

Een voorbeeld van een rapport waarin weinig aandacht besteed wordt aan de kwaliteit, maar waar je dit wel verwacht, betreft een joint degree onderzoeksmaster. Een beleidsmedewerker spreekt zijn verbazing hierover uit. Hoewel er in het rapport van deze master wel aandacht besteed wordt aan de toelatingseisen voor studenten, zij moeten minimaal een 6.5 scoren op voor hun IELTS. Hij vindt dit minimaal. *'Je verwacht dat een bij uitstek Engelstalige onderzoeksmaster aandacht besteedt aan het Engels (...) Met name vind ik ontbrekend het Engels van docenten'* (NVAO-beleidsmedewerker).

Als voorbeeld van een 'goed' rapport noemt hij de onderzoeksmaster *Environmental Science*. In dit rapport wordt onder meerdere standaarden iets vermeld over het niveau van het Engels. Ten eerste onder het criterium instroom: studenten moeten een minimale score van 6.5 op de IELTS of een TOEFL-score van 580 gehaald hebben. Bij de visitatie is gebleken dat ondanks deze ingangseisen het niveau van de studenten soms te wensen over liet. De universiteit biedt hierom niet alleen cursussen

aan, maar er is ook een taalcoach aanwezig. Ondanks dat een van de NVAO-beleidsmedewerkers tevreden was over de kritische beoordeling van de kwaliteit van het Engels in dit rapport, wordt er niets vermeld onder het criterium *docenten*.

Algemeen

De vraag waarom instellingen opleidingen in het Engels aanbieden, werd over het algemeen beantwoord met *'om internationale studenten aan te trekken'*. Ook ligt het volgens de NVAO-beleidsmedewerkers aan de aard van de opleiding. Voor een studie als Nederlands Recht of een moderne vreemde taal is het geen meerwaarde wanneer deze in het Engels gegeven wordt. Voor andere domeinen is de Engelse taal wel relevant: *'Een opleiding die mij bij is gebleven is Technische Bedrijfskunde, die was echt internationaal, die trok studenten uit de hele wereld aan. Zowel tijdens de studie als in het beroepsveld erna is het Nederlands gewoon niet van toepassing of niet relevant'* (NVAO-beleidsmedewerker).

De kwaliteit van het Engels moet gewaarborgd worden door de instellingen zelf. *'Echter'*, merkt een van de beleidsmedewerkers op, *'wordt het nog wel eens overschat, wat iedereen aan Engels kan'*. Daarom bemoeit de NVAO zich er pas mee wanneer het niveau van het Engels te laag blijkt te zijn, of er weinig in het Engels gedoceerd wordt terwijl een opleiding wel internationaal georiënteerd is. Hierbij is het belangrijk dat het doel gelijk staat aan het programma.

Bijzonder kenmerk internationalisering

De invoering van het bijzonder kenmerk internationalisering vinden de beleidsmedewerkers relevant. Voornamelijk omdat dit een manier is om je je als opleiding of instelling te onderscheiden. *'Het laat zien dat je jezelf openstelt voor toetsing en dat je streeft naar verbetering. Dus ik denk dat voor opleidingen die internationalisatie ambiëren, dit een heel goed instrument is om dat te gaan realiseren'* (NVAO-beleidsmedewerker). Op de vraag of alle standaarden op opleidingsniveau relevant zijn, wordt positief gereageerd. Vooral de formulering van een helder beleid en het daadwerkelijk uitvoeren daarvan, is een aspect dat gecontroleerd moet worden (standaard 2). *'Internationalisering heeft soms het karakter van een loze term. Maar wat betekent het nou? Wat wil je? Hoe wil je het vorm gaan geven?'* (NVAO-beleidsmedewerker)

In standaard vier wordt gevraagd naar de Engelse taalvaardigheden van de docenten (zie p. 38). Een van de beleidsmedewerkers vindt dat dit ook bij standaard 5, studenten, gedaan zou moeten worden. *'Het Engels is nu eenmaal de wetenschappelijke lingua franca, dus zowel studenten als docenten moeten het Engels op academisch niveau beheersen'* (NVAO-beleidsmedewerker).

Het advies van de Onderwijsraad

Het bestaan van het rapport *Weloverwogen gebruik van Engels in het hoger onderwijs* van de Onderwijsraad was bij de geïnterviewden bekend, maar is door geen van hen gelezen. Ze vertellen dat het met dergelijke adviezen meestal zo gaat; men neemt er slechts notie van. Wellicht komt dit door de aard van het advies. Wanneer namelijk de kaders van het huidige accreditatiestelsel aangepast moeten worden, gaat dit buiten de beslisbevoegdheid van de NVAO om. Omdat deze kaders middels een wettelijke verankering zijn vastgelegd, wordt een eventuele verandering besloten door de Kamer. Dit maken de aanbevelingen van de Onderwijsraad een politiek advies. Een advies dat wellicht als hoofddoel het aanwakkeren van een maatschappelijk debat heeft.

De beleidmedewerkers werd ook gevraagd op de specifieke aanbevelingen te reageren. De reacties waren met name van toepassing op aanbeveling 2, waarin onderstaand fragment is opgenomen:

‘Het verdient aanbeveling het speciale keurmerk internationalisering van de NVAO in het standaard evaluatieprotocol te laten indalen, door te bepalen dat iedere opleiding waar ten minste 5 % van de studenten van niet-Nederlandse origine is, bij de eerstvolgende accreditatie aan dit keurmerk dient te voldoen’ (Onderwijsraad, 2011, p. 28).

De NVAO-beleidsmedewerkers waren het hier geen van alle mee eens. Het voornaamste argument tegen deze vijfprocentregeling was het onderscheidende karakter van het keurmerk. Wanneer opleidingen automatisch aan dit keurmerk voldoen, verdwijnt het prestigieuze element ervan. Bovendien zal het keurmerk op deze manier op veel opleidingen van toepassing zijn, het komt namelijk regelmatig voor dat meer dan vijf procent van de studenten bij een opleiding van niet-Nederlandse origine is.

Een beleidsmedewerker refereert aan een ander speciaal kenmerk, *duurzame ontwikkeling*. Bij het introduceren van een nieuw bijzonder kenmerk ontstaat er een bepaalde trend waarbij er in een vroeg stadium een aantal opleidingen en/of instellingen zijn die zich willen onderscheiden. Er komt echter een moment dat alle opleidingen aan de norm voldoen voor het bijzonder kenmerk. Bij het kenmerk *duurzame ontwikkeling* is er toen een driepuntsschaal ingevoerd, waarbij pas bij drie punten het kenmerk uitgereikt werd. Op deze manier werd de lat hoger gelegd. Maar, *dit heeft dus per definitie iets tijdelijks*, merkt een beleidsmedewerker terecht op. Indaling in het standaard accreditatieprotocol is dus niet aan te bevelen.

Als ‘oplossing’ stelt een beleidsmedewerker het volgende voor:

'Ik zou het kader zo willen houden, maar ik zou me kunnen voorstellen dat je een andere maatregel bedenkt. Bijvoorbeeld dat wanneer een opleiding vijf procent studenten heeft van niet-Nederlandse afkomst, er aanvullende kwaliteitseisen voor op taalgebied voor gelden'.

Een ander argument tegen de 'automatische' invoering van het bijzonder kenmerk Internationalisering, is het feit dat Engelstalig onderwijs slechts een onderdeel is van internationalisering. Het advies van de Onderwijsraad gaat over *talen* in het hoger onderwijs, het kader internationalisering ambieert veel meer dan een goede beheersing van het Engels.

Toekomst

Tot slot werd er tijdens de interviews kort gediscussieerd over het Nederlands als academische taal en de toekomst van het Nederlandse hoger onderwijs. De beleidsmedewerkers gaven aan dat ze de verengelsing van het hoger onderwijs zonde vonden van het Nederlands, maar deze ontwikkeling wel logisch vonden: *'Hoewel het taalgebied erg klein is, heeft onze taal specifieke mogelijkheden in zich. Je kan bepaalde dingen in het Nederlands zeggen die je niet in het Engels kan zeggen. En het draagt denk ik ook bij aan je cultuur en aan je culturele identiteit als land. Academische publicaties en universiteiten spelen een belangrijke rol in wat mensen denken, en mensen denken nog altijd in het Nederlands'* (NVAO-beleidsmedewerker).

Een beleidsmedewerker merkt op dat men zich niet blind moet staren op het Engels. Zij vindt het belangrijk dat andere talen niet uitgesloten worden en wanneer een student in het kader van internationalisering een aantal maanden in het buitenland gaat studeren, hij ook de taal van het land enigszins zou moeten leren. *'Je moet toch in ieder geval een broodje kunnen bestellen in de landstaal'*. Wanneer al het onderwijs Engelstalig is, bestaat er de kans dat de student alleen maar in deze taal communiceert. Zij sluit zich hiermee dan ook aan bij de derde aanbeveling van de Onderwijsraad, waarin een kennismaking met Nederlandse taal en cultuur aanbevolen wordt.

Conclusie

Volgens NVAO-beleidsmedewerkers moet er bij een onderzoek naar de kwaliteit van het Engels in het hoger onderwijs voornamelijk naar de onderzoeksmasters gekeken worden. Onder de standaard *instroom* staan regelmatig toelatingseisen voor studenten vermeld. Zij geven hierbij aan dit te missen bij het criterium docenten.

Verder merken zij op dat de rol van de NVAO in deze kwestie bij reguliere accreditaties klein is. Ten eerste omdat het de verantwoordelijkheid van de instellingen is dat het Engels van goede kwaliteit is en ten tweede omdat een verandering van het accreditatieprotocol niet zomaar door de NVAO wordt

bepaald. Wel kan de NVAO tot een negatief besluit overgaan wanneer blijkt dat de kwaliteit van het Engels onder de maat is.

De NVAO kan meer invloed uitoefenen op de kwaliteitswaarborging van het Engels middels het bijzonder kenmerk Internationalisering. Dit beoordelingskader is namelijk door de NVAO zelf opgesteld. Onder standaard 4 wordt hier wel naar de capaciteiten van docenten gevraagd.

Geen van de geïnterviewde beleidsmedewerkers is er voorstander van dit bijzonder kenmerk in het standaard accreditatieprotocol te laten indalen, omdat dit de exclusiviteit ervan zou aantasten. Bovendien hoeft een Engelstalige opleiding, of een opleiding met veel internationale studenten, niet automatisch internationalisering te ambiëren.

Tot slot zien de beleidsmedewerkers de verengelsing van het hoger onderwijs als *'zonde voor de Nederlandse taal, maar wel begrijpelijk'*. Omdat het volgens hen per domein verschilt of de voertaal Engels is, voorspellen zij niet dat in de toekomst al het Nederlandse onderwijs Engelstalig zal zijn.

3.3 De instellingen

Naast de overheid en de NVAO vervullen de instellingen een belangrijke positie in het debat over de voertalen. Zo moet hun taalbeleid aansluiten op de wetgeving en adviezen van overheidsinstanties, maar moet dit beleid ook op adequate wijze uit te voeren zijn. In dit hoofdstuk wordt eerst de beleidsvorming van de instellingen besproken aan de hand van verschillende gedragscodes omtrent voertaal. Vervolgens worden er twee praktische uitvoeringen van dit beleid uiteengezet. Naast de bespreking van verschillende instaptoetsen Engels, zijn dit praktijkervaringen van studenten.

3.3.1 Taalbeleid instellingen

In aanbeveling 1 van het advies van de Onderwijsraad staat dat iedere instelling voor hoger onderwijs een duidelijk gemotiveerde visie op internationalisering moet formuleren. Een dergelijke gedragscode omtrent voertaal weerspiegelt het taalbeleid op instellingsniveau. Daarom is het relevant om deze gedragscodes te evalueren, waarbij gekeken wordt op welke manier de kwaliteit van de voertaal gewaarborgd wordt en op welke manier dit per instelling verschillend is. De complete lijst van geëvalueerde gedragscodes is opgenomen in bijlage C.

De gedragscodes zijn geformuleerd aan de hand van artikel 7.2 uit de WHW. Het wetsartikel, hieronder herhaald, stelt dat de taal van het hoger onderwijs in principe het Nederlands is. Hiervan kan op drie manieren vanaf worden afgeweken, waarbij de condities in sub c ruim interpreteerbaar zijn.

Het onderwijs wordt gegeven en de examens worden afgenomen in het Nederlands. In afwijking van de eerste volzin kan een andere taal worden gebezigd:

- a. wanneer het een opleiding met betrekking tot die taal betreft,
- b. wanneer het onderwijs betreft dat in het kader van een gastcollege door een anderstalige docent gegeven wordt, of
- c. indien de specifieke aard, de inrichting of de kwaliteit van het onderwijs dan wel de herkomst van de studenten daartoe noodzaakt, overeenkomstig een door het instellingsbestuur vastgestelde gedragscode (WHW).

De gedragscodes van de onderzochte universiteiten komen op een aantal punten met elkaar overeen. Zo vermelden ze het wetsartikel, de manier waarop zij dit interpreteren, en wordt voor details verwezen naar de onderwijs- en examenreglementen. Vaak is een gedragscode

onderverdeeld in een taalbeleid voor bachelors en een taalbeleid voor masters. Zo staat in de gedragscode omtrent taal van de Universiteit Leiden dat alle bachelors in principe in het Nederlands zijn en alle masters in het Engels. Hierbij geldt dat de Engelse taal alleen gebruikt wordt wanneer *'het te bestuderen wetenschapsgebied of de voorbereiding op een werkveld of beroepsloopbaan (...) daartoe noodzaakt'* (Gedragscode voertaal universiteit Leiden, 2002).

Dat de gedragscodes op elkaar lijken is niet verwonderlijk, aangezien ze op hetzelfde wetsartikel zijn gebaseerd. Toch is er een aantal gedragscodes dat opvalt. Hetzij omdat zij een heldere visie over het Engelstalige onderwijs verkondigen, hetzij omdat er een specifieke regelgeving van de universiteit wordt vermeld. Een aantal van deze gevallen wordt hieronder besproken.

Gedragscode TU Delft

Uit de steekproeven van visitatierapporten en de visie van beleidsmedewerkers bleek dat er bij veel opleidingen te weinig werd gekeken naar de kwaliteit van docenten. Wel worden er regelmatig ingangseisen gesteld aan studenten, maar blijven de kwaliteiten van docenten onbesproken.

De *Gedragscode Engelse taal Masteropleidingen* van de TU Delft laat een ander beleid zien. Bij het aanstellingsbeleid wordt ervaring met doceren in het Engels als selectie criterium gebruikt. Daarmee behoort Engelse taalvaardigheid tot een van de basiskwalificaties binnen het onderwijs. Voor docenten is het verplicht dat zij een toets Engelse vaardigheden maken. Wanneer docenten over onvoldoende Engelse vaardigheden beschikken, wordt hen een verplichte cursus aangeboden. Deze training kan gecombineerd worden met een didactische training:

'Er worden aangepaste didactische technieken aangeboden om eventuele problemen met het Engels te ondervangen en er worden technieken aangeboden voor visualisering als ondersteuning van de uitleg en als compensatie voor gebrekkige doceervaardigheid in het Engels. Daarnaast bestaat de mogelijkheid tot persoonlijke ondersteuning van docenten bij problemen met het improviseren in de onderwijssituatie en het spontaan reageren op vragen van studenten'(Gedragscode Engelse taal TU Delft).

Deze ondersteunende training, gericht op Engelse vakdidactiek, is vergeleken met andere gedragscodes uniek. Bovendien sluit hij goed aan op de resultaten van Klaassen (2001). Een van haar bevindingen was dat docenten moeilijkheden ervoeren in het aanbrengen van nuances en het improviseren in het Engels. Wellicht is het geen toeval dat uitgerekend de gedragscode van de TU Delft stelt deze zaken te ondervangen, aangezien Klaassen tijdens haar dissertatie verbonden was aan deze universiteit.

Gedragscode Universiteit van Amsterdam

De Universiteit van Amsterdam geeft op de *Gedragscode vreemde talen* een uitgebreide toelichting, en onderscheidt zich hiermee van de andere gedragscodes. Zij vermelden alleen hun regelgeving omtrent voertaal, maar hier wordt ook de achterliggende visie vermeld. Zo is het onderwijs aan de UvA in principe in het Nederlands. Buitenlandse studenten moeten voldoende kennis hebben van de Nederlandse taal. Want: *'Het College van Bestuur hecht er aan te zeggen dat de Nederlandse taal een belangrijk element is in de vorming van het Nederlandse cultuuroed'* (Gedragscode UvA).

Anders dan andere universiteiten, weerspiegelt deze gedragscode een visie op de voertaal. Deze visie sluit aan bij de vierde aanbeveling van de Onderwijsraad, namelijk dat buitenlandse studenten in aanraking moeten komen met de Nederlandse taal en cultuur.

Gedragscode Wageningen University

De gedragscode van Wageningen University ten slotte, geeft een internationaliseringbeleid weer. Deze gedragscode is als enige standaard in het Engels. Uit het beleid blijkt dat zij sub c van artikel 7.2 uit de WHW niet ruim interpreteren, maar duidelijke lijnen hebben. Zo is het eerste jaar van alle bachelors in het Nederlands en wordt het Nederlands in het tweede of derde jaar vervangen door het Engels. Bij de masters geldt geen 'English-unless'; ze zijn allemaal volledig Engelstalig.

Verder kunnen zowel studenten als docenten gebruik maken van cursussen om hun niveau van academisch Engels te verbeteren. Voor docenten gelden hierbij strenge regels. In elke cursusevaluatie wordt de studenten gevraagd naar de Engelse capaciteiten van hun docent. Wanneer dit onder de maat blijkt, volgt er een functioneringsgesprek. De docent zal verplicht op cursus gaan, waarbij voornamelijk aan *speaking skills* wordt gewerkt.

Conclusie

Instellingen stellen hun gedragscode omtrent voertaal op aan de hand van wetsartikel 7.2 uit de WHW. In de meeste gedragscodes worden enkele uitspraken gedaan over het Engelse niveau van studenten en wordt er verwezen naar de onderwijs- en examenreglementen. Op een paar uitzonderingen na, bestaan de gedragscodes uit weinig concrete beginselen.

Deze uitzonderingen gaan bijvoorbeeld over de daadwerkelijke invulling van de cursussen Engels. Zo werkt de TU Delft niet alleen aan het academische Engels, maar biedt zij de docenten ook vakdidactiek (waaronder nuancering en improvisatie) in het Engels aan. Een meer gedetailleerde gedragscode kan ook het resultaat zijn van een heldere visie op de Nederlandse en Engelse taal, zoals de UvA heeft. Ten slotte werkt Wageningen University op gedetailleerde wijze uit welke jaren van de

bachelor en master in het Engels dan wel Nederlands worden gegeven. De Engelstalige en gedetailleerde gedragscode van Wageningen University is niet verrassend, aangezien zij een internationaliseringbeleid voeren (zie hoofdstuk 2).

Hoewel een flink aantal universiteiten een gedragscode omtrent voertaal heeft, is er over het algemeen weinig sprake van een beleidsmatige aanpak. Dit blijkt uit het feit dat slechts weinig universiteiten hun keuze voor een bepaalde voertaal expliciet motiveren. De beleidskeuze voor Engelstalig onderwijs maakt in de meeste gevallen deel uit van het internationaliseringbeleid. Ook blijft een visie ten opzichte van het Nederlands beperkt. Ook de aanbeveling om buitenlandse studenten die minimaal een jaar in Nederland studeren, kennis te laten maken met de Nederlandse taal en cultuur komt in de gedragscodes nauwelijks naar voren.

3.3.2 Toetsen Engels

Diverse instellingen hanteren instaptoetsen voor de Engelse taalvaardigheid. Bij de toelating van studenten en het aanstellen van docenten kan gevraagd worden naar een minimale beheersing van academische taalvaardigheid in het Engels.

Er zijn verscheidene toetsen waarmee deze bekwaamheid wordt gemeten. Zo is er de *International English Language Testing System* (IELTS), die op grote schaal, in ruim 130 landen, door universiteiten wordt gehanteerd. Deze test bestaat uit vier modules; luisteren, lezen, schrijven en spreken. De score is op een 9 puntschaal waarbij een 1 een 'Non User' is en 9 een 'Expert User' (ielts.org). Het beleid van een instelling beschrijft of studenten bij de toelating voor een opleiding een test moeten afleggen. Zo kan het zijn dat zij bijvoorbeeld een minimale score van 6 gehaald moeten hebben op de IELTS.

De *Test of English as a Foreign Language* (TOEFL) wordt net als de IELTS wereldwijd gebruikt om het academische niveau van het Engels te bepalen. Ook deze test bestaat uit de vier secties luisteren, lezen, schrijven en spreken. De twee tests verschillen van elkaar op de manier van afname (via internet of door een persoon) en score (voor de TOEFL score je van 1 tot 120 punten). Ook is de getoetste variëteit van het Engels anders dan de IELTS. Hoewel beide tests internationaal erkend worden, test de IELTS op Brits-Engels en de TOEFL op Amerikaans-Engels (toefl.com).

Een niet specifiek op het Engels gerichte, maar wel veel gebruikte maatstaf is het *Common European Framework of Reference* (CEFR). Deze toets meet niet het academische taalniveau, maar de algemene taalcompetenties. Ook CEFR test op de vier talige domeinen, waarbij het onderdeel spreken is onderverdeeld in *spoken interaction* en *spoken production*. Er bestaan zes niveaus (A1, A2,

B1, B2, C1 en C2) waarbij een A-score een basisgebruiker is en een C-score toegekend wordt aan een vaardige gebruiker (taalunieversum.org).

Wanneer niet bij aanvang, maar tussentijds blijkt dat de Engelse taalvaardigheden van een student of docent onder de maat zijn kan hij, al dan niet verplicht, een bijspijkerkursus doen. Een voorbeeld van een door de meeste universiteiten erkende cursus Engels, is de *Cambridge cursus*.

3.3.3 Studenten

Recentelijk deed de Nederlandse Taalunie een peiling onder jongeren (voornamelijk studenten) naar hun mening over het gebruik van Engels in het hoger onderwijs. Hieruit bleek dat 90 procent van de Nederlandse jongeren tussen 15 en 24 jaar vindt dat het voor de studie en voor het latere werk belangrijk is het Nederlands goed te beheersen. Tachtig procent vindt dat het goed beheersen van het Engels belangrijk is voor de studie en het latere werk. Slechts een vijfde van de studenten is van mening dat het Engels de voertaal is of moet worden in het hoger onderwijs (Nederlandse Taalunie, 2011).

De uitkomsten van deze peiling, waar 296 jongeren aan deelnamen, laten zien dat jongeren het belangrijk vinden voor hun studie en werk de Nederlandse taal goed te beheersen. Hoewel veel van hen (een deel van het) onderwijs in het Engels krijgen, moet deze taal niet voertaal worden voor het gehele hoger onderwijs. Deze uitkomsten lijken niet te rijmen met de houding van studenten die een volledig Engelstalig programma volgen. IOWO (2010) wijst uit dat zij een positievere studiehouding hebben, meer tijd investeren in hun studie en positiever zijn over de capaciteiten van hun docenten, wat impliceert dat zij een positieve houding ten opzichte van het Engelstalige onderwijs hebben.

Een derde onderzoek onder studenten is dat van Klaassen (2001), dat met name gericht is op de docentencapaciteiten. Studenten vonden dat Nederlandse docenten die in het Engels doceerden bijvoorbeeld minder goed konden improviseren, minder humoristisch waren, en minder interactie hadden tijdens hun colleges.

3.3.4 Enquête studenten WU

Omdat verschillende onderzoeken verschillende uitkomsten hebben, is het relevant studenten van een 'nieuw' type het woord te geven. Namelijk studenten die studeren aan de sterk internationaal georiënteerde Wageningen University. Zij ondervinden het beleid dat de universiteit heeft bepaald, namelijk Engelstalig onderwijs ten behoeve van het internationaliseringbeleid. Hieronder volgen hun ervaringen met dit beleid en hun mening over docenten die in het Engels doceren.

Gedragcode omtrent voertaal

In de Wageningse gedragscode omtrent voertaal wordt een overschakeling van voertaal omschreven. Het eerste jaar van alle bachelors wordt in het Nederlands gegeven, en in het tweede of derde jaar wordt overgestapt naar het Engels. Op deze manier wil de WU haar studenten voorbereiden op de masters, die allemaal Engelstalig zijn. Op de vraag hoe ze deze overgang hebben ervaren, reageert iedereen positief:

'Ik moest op de site van mijn opleiding opzoeken wanneer de overgang precies was, zo natuurlijk was het gegaan, ik herinner me het precieze tijdstip niet eens meer' (student WU).

Verder stelt de gedragscode dat tentamens en papers ook in het Nederlands gemaakt kunnen worden en dat studenten die moeite hebben met Engels, cursussen aangeboden krijgen. Alle studenten beamen deze mogelijkheden, maar zeggen er zelf geen gebruik van te maken:

'Die cursussen bestaan. Maar ik ben niet geïnteresseerd in deze cursussen, omdat ik praktisch vloeiend Engels spreek' (studente WU).

Docenten

Studenten zijn over het algemeen tevreden over de Engelse taalvaardigheid van hun docenten van zowel Nederlandse als niet-Nederlandse afkomst. Zij stellen evenveel te leren van een Nederlandse docent als van een niet-Nederlandse docent. Hierbij wordt bij het Engels van hun Nederlandse docenten een kritische kanttekening gemaakt. *'Zij hebben vaak een Nederlands accent, daar erger ik me wel eens aan'* (student WU).

Een andere vergelijking werd gemaakt tussen docenten die in hun moedertaal doceren en docenten die in een andere taal doceren. Met andere woorden: docenten die in het eerste jaar nog in het Nederlands doceerden, in het tweede en/of derde jaar op het Engels moesten overstappen. Hoewel studenten vinden dat beide typen docenten over het algemeen even goed kunnen improviseren, scoort de docent die in het Nederlands lesgeeft op improvisatie en humor beter.

Deze resultaten komen overeen met de bevindingen van Klaassen (2001), en er kan worden geconcludeerd dat ingangseisen en cursussen voor docenten geen overbodige luxe zijn. Op deze manier zal een student geen 'last' hebben van een Nederlandstalig accent en zullen bepaalde finesses door de Engelse voertaal niet verloren gaan.

Bijzonder kenmerk Internationalisering

Tot slot werd de studenten gevraagd naar hun ervaringen met het internationaliseringbeleid op de WU. Zij waren geen van allen bekend met het bijzonder kenmerk Internationalisering van de NVAO. Wel merken zij dat de universiteit sterk internationaal georiënteerd is en zich hiermee wil onderscheiden. *'Wageningen is een stad met erg veel nationaliteiten en dat merk je bijvoorbeeld als je door de universiteit rondloopt'* (student WU).

Een student merkt op dat de universiteit zich te veel op de internationale studenten richt. *'Volgens mij beseffen ze niet dat veel Nederlandse studenten aan de WU gaan studeren vanwege de (specialistische) studies die worden aangeboden, en niet om het internationale karakter'* (studente WU).

De studenten menen dat het bijzonder kenmerk Internationalisering op instellingsniveau iets is om trots op te zijn, maar het zou voor hen geen reden zijn om te kiezen voor een bepaalde universiteit.

4. Discussie

4.1 Conclusie

Aan de kwaliteitswaarborging van de voertalen in het hoger onderwijs zijn verschillende actoren verbonden. Deze actoren hebben ieder een eigen visie op Engelstalig hoger onderwijs en vervullen een verschillende taak. Zo zouden instellingen een heldere visie omtrent voertalen moeten formuleren, moeten opleidingen instaptoetsen voor het Engels hanteren en zouden buitenlandse studenten de gelegenheid moeten hebben zich de Nederlandse taal enigszins eigen te maken. Wat deze 'taakverdeling' moeilijk maakt, is het feit dat zulke aanbevelingen of adviezen geen verplichtingen zijn. Dat de Onderwijsraad de NVAO bijvoorbeeld adviseert het taalbeleid van de instellingen te controleren, betekent niet automatisch dat dit daadwerkelijk gebeurt.

De enige actor die zaken kan opleggen, is de overheid. Zij verplicht middels een wetsartikel dat de voertaal van het hoger onderwijs in principe Nederlands is, tenzij helder geformuleerd waarom hier vanaf wordt geweken. Toch blijkt ook hier dat niet elke universiteit deze beweegredenen expliciteert.

Omdat er zoveel instanties betrokken zijn bij het debat over de voertalen in het hoger onderwijs, is in deze studie onderzocht welke actor welke rol vervult. Hierbij ligt de nadruk op de NVAO. De conclusies zijn opgedeeld in paragrafen, die elk een antwoord geven op een deelvraag. Al deze bevindingen bij elkaar vormen het antwoord op de hoofdvraag van deze studie: *Hoe kan de NVAO een verantwoord gebruik van de Engelse taal in het Nederlandse hoger onderwijs waarborgen?*

4.1.1 Deelvraag 1

Volgens de Onderwijsraad bestaat een weloverwogen gebruik van Engels in het hoger onderwijs uit 4 aspecten. Ten eerste adviseert de raad dat universiteiten en hogescholen, aan de hand van artikel 7.2 uit de WHW, een gedragscode op moeten stellen waarin beargumenteerd wordt wat het taalbeleid is. Het doel van deze gedragscode is transparantie: het moet voor (aankomend) studenten, docenten en andere medewerkers helder zijn wat de voertaal van een opleiding is en wat hiervoor de beweegredenen zijn. Ten tweede stelt de raad dat de kwaliteit van het Engelstalige onderwijs bevorderd, gehandhaafd en bewaakt moet worden. Deze kwaliteitswaarborging ligt voor een groot deel in handen van de NVAO: zij moeten de kwaliteitsaspecten van het Engels in het standaard accreditatieprotocol laten indalen. De derde aanbeveling van de Onderwijsraad betreft een advies richting scholen. Middelbare scholen moeten leerlingen voldoende Engelse vaardigheden aanleren om naar het hoger onderwijs te kunnen doorstromen. Hoger onderwijsinstellingen zouden de kwaliteit van de eerstejaars studenten moeten testen door middels van een IELTS-test. Deze maatregelen zouden de kwaliteit van het Engels moeten bevorderen. De laatste aanbeveling gaat over de Nederlandse taal. Buitenlandse studenten die voor een langere tijd in Nederland studeren,

moeten substantiële kennis moeten maken met de Nederlandse taal en cultuur. De raad ziet ook hier een taak voor de NVAO: deze voorzieningen moeten tijdens een instellingsaccreditatie worden gecontroleerd. Met behulp van de bevindingen is gepoogd deelvraag 1, *Wat verstaan we precies onder "een weloverwogen gebruik van Engels"?* te beantwoorden.

4.1.2 Deelvraag 2

De NVAO heeft een helder internationaliseringbeleid waarin verschillende doelen worden nagestreefd. Er wordt in dit algemene beleid echter geen link gelegd met de Engelse taal. Ook de reguliere beoordelingskaders evalueren een opleiding niet op taalbeleid of de kwaliteit van de voertaal. Een steekproef wijst uit dat visitatierapporten van hbo-masters en wo-masters hierover inderdaad weinig vermelden. Taal blijft niet helemaal onbesproken: wanneer de kwaliteit van de voertaal te laag is of de Engelse taal in verband staat met een internationaliseringbeleid, worden er wel woorden aan besteed. De researchmasters vormen hierop een uitzondering. Dit beoordelingskader vraagt onder standaard *instroom* naar de ingangseisen voor studenten.

Hoewel de rol van de NVAO kleiner is dan de Onderwijsraad ambieert, wordt de kwaliteit van het Engels gewaarborgd middels het kader-Internationalisering. Dit kader vraagt op opleidingsniveau naar de *language skills* van docenten. Een evaluatie van visitatierapporten van opleidingen die het bijzonder kenmerk Internationalisering hebben ontvangen, wijst uit dat niet alleen in dit standaard, maar ook bijvoorbeeld onder *instroom* en *studenten* iets wordt vermeld over het Engels. De NVAO schaaft Engelstaligheid onder Internationalisering, aangezien dit kader een valide middel is om de kwaliteit van het taalbeleid en de uitvoering hiervan te meten. Het advies van de Onderwijsraad om dit bijzonder kenmerk in te laten dalen in het standaard accreditatieprotocol wordt door NVAO-beleidsmedewerkers niet gesteund. Een alternatief wordt in de aanbevelingen gepresenteerd.

Het kader-Internationalisering op instellingsniveau is geëvalueerd door middel van de accreditatie van Wageningen University. Hieruit bleek dat het kader op instellingsniveau niet vraagt naar zaken als taalbeleid of de kwaliteit van de voertaal, maar dat er toch een en ander over werd vermeld in het adviesrapport. Hier lopen de verschillende actoren door elkaar heen. Het NVAO-kader vraagt bij internationalisering op instellingsniveau niet naar de taalbeleidkwaliteit, maar het panel heeft er toch een en ander over vermeld. Deze vermeldingen kwamen overeen met de opgestelde gedragscode omtrent voertaal van Wageningen University zelf.

Tot slot stelt de Onderwijsraad dat de kwaliteit van het Nederlands niet moet lijden onder de verengelsing van het hoger onderwijs. Om het Nederlands als academische taal niet te verwaarlozen, zouden buitenlandse studenten ermee in aanraking moeten komen. NVAO-beleidsmedewerkers erkennen dit belang, maar vinden dat hiervoor de verantwoordelijkheid ligt bij de instellingen. Met

behulp van de bevindingen is gepoogd deelvraag 2, *'Hoe waarborgt de NVAO momenteel de taalbeleidkwaliteit op opleidings- en instellingsniveau?'* te beantwoorden.

4.1.3 Deelvraag 3

Universiteiten waarborgen de taalbeleidkwaliteit van het Engels door middel van gedragscodes omtrent voertaal. Deze gedragscodes zijn over het algemeen opgesteld aan de hand van artikel 7.2 uit de WHW, waarin gesteld wordt dat het hoger onderwijs in principe in het Nederlands is, tenzij onderbouwd waarom er voor een andere voertaal is gekozen. Deze onderbouwing verschilde per universiteit. Zo herhaalde de ene universiteit louter het wetsartikel en gaf een andere universiteit een uitgebreide visie op Engelstaligheid. De afweging voor een gedetailleerd of beknopt geformuleerd taalbeleid hangt van verschillende aspecten af, waarbij de beleidskeuze voor Engelstalig onderwijs in de meeste gevallen deel uit maakt van een internationaliseringbeleid.

Net zoals bij de NVAO-beoordelingskaders, blijft een visie over het Nederlands beperkt. Er wordt weinig concreets vermeld over buitenlandse studenten die met het Nederlands in aanraking zouden moeten komen. Deze rol lijkt aan geen van de actoren besteed, terwijl de Onderwijsraad en NVAO-beleidsmedewerkers er wel het belang van inzien.

Uit de praktijkervaringen van Nederlandse studenten aan de WU bleek dat het internationaliseringsbeleid van hun universiteit duidelijk merkbaar was. Toch lieten zij ook weten er niet veel mee te maken (willen) hebben. De meeste aandacht gaat uit naar het aantrekken van buitenlandse studenten en in cursussen Engels hadden zij geen interesse. Hoewel zij hun universiteit niet zouden uitkiezen op basis van het speciaal kenmerk, zagen zij dit wel als iets om trots op te zijn. Het taalbeleid van de universiteit kwam ook tot uitdrukking bij het functioneren van docenten. De studenten gaven aan dat sommige docenten zich in het Engels minder goed konden uitdrukken. Het beleid was dat studenten dit in cursusevaluaties aan konden geven en dat deze informatie werd meegenomen in functioneringsgesprekken. Aan de hand van deze bevindingen is gepoogd deelvraag 3, *'Hoe waarborgen instellingen momenteel de taalbeleidkwaliteit?'* te beantwoorden.

Deelvraag 4, *'Hoe kan de NVAO de borging van taalbeleidkwaliteit op opleidings- en instellingsniveau verbeteren?'* vertaalt zich in een aantal aanbevelingen, hieronder gepresenteerd.

4.2 Aanbevelingen

Naar aanleiding van de uitkomsten van deze studie zijn er drie aanbevelingen. Hoewel de nadruk in dit onderzoek ligt op de taak van de NVAO, is een van de drie aanbevelingen gericht aan de instellingen.

Aanbeveling 1: Het NVAO-kader Internationalisering op instellingsniveau voegt een nieuwe standaard toe waarin gevraagd wordt naar het taalbeleid van de internationaal georiënteerde instelling.

De keuze voor Engelstalig onderwijs maakt deel uit van het internationaliseringbeleid van een instelling. Wanneer deze instelling het bijzonder kenmerk Internationalisering beoogt, wordt het bijbehorende taalbeleid echter niet automatisch geëvalueerd. Het rapport van de Wageningse ITK wijst uit dat het beoordelingspanel dit in zekere mate wel doet. Delen van de gedragscode omtrent voertaal van de WU worden genoemd. Deze informatie valt echter niet onder een aparte standaard.

Om in de toekomst alle instellingen met de ambitie om het keurmerk te behalen consistent te kunnen toetsen, zou *taalbeleid* het zesde standaard moeten worden in dit beoordelingskader.

Met deze verandering worden de rollen van de verschillende actoren explicieter. Een internationaal georiënteerde instelling richt een helder en enigszins gedetailleerde gedragscode omtrent voertaal op. Dit wordt nu niet alleen verlangd van de overheid (de WHW) en het advies van de Onderwijsraad, maar ook van de NVAO. Zo heeft de NVAO als kwaliteitswaarborgend orgaan zicht op het taalbeleid van de te accrediteren instelling.

Ter reactie op het advies van de Onderwijsraad:

In *Weloverwogen gebruik van Engels in het hoger onderwijs* (2011) adviseert de raad het speciale keurmerk Internationalisering in het standaard evaluatieprotocol van de NVAO te laten indalen, wanneer ten minste 5 % van de studenten van niet-Nederlandse origine is. Er zijn verschillende redenen waarom dit afgeraden wordt. Zo neemt deze regeling de onderscheidende factor weg, en wordt internationalisering onterecht gelijk gesteld aan een percentage buitenlandse studenten.

Het hierop reagerende advies luidt:

Aanbeveling 2: De NVAO laat het keurmerk internationalisering niet indalen in het standaard evaluatieprotocol, maar stelt bij opleidingen waar meer dan 5 % van de studenten van niet-Nederlandse origine is, aanvullende kwaliteitseisen omtrent de Engelse taal.

Aanbeveling 3: Instellingen stellen per faculteit een gedragscode op omtrent voertaal, waarin het instellingsbrede taalbeleid specifiek is uitgewerkt voor de desbetreffende faculteit.

De keuze voor Engelstalig onderwijs maakt niet alleen deel uit van een internationaliseringbeleid, maar kan ook gebaseerd zijn op het specifieke opleidingsdomein. Zo is het niet verwonderlijk dat bijvoorbeeld *Internationaal Recht* het Engels als voertaal heeft, maar een opleiding *Nederlandse literatuur* in het Nederlands gegeven wordt.

Instellingen hanteren over het algemeen een vrij basaal taalbeleid. De gedragscodes omtrent voertaal vertellen vaak alleen op welke manier wetsartikel 7.2 geïnterpreteerd wordt, maar treden niet in detail. Dit kan worden veroorzaakt door de grote verscheidenheid aan opleidingen. Toch is er vanuit meerdere partijen commentaar op de gedragscodes. De Onderwijsraad noemt ze erg breed en weinig expliciet.

Om deze redenen verdient het aanbeveling dat de instellingen als aanvulling per faculteit een gedragscode omtrent voertaal opstellen. Hierin wordt bijvoorbeeld duidelijk vermeld aan welke eisen studenten en docenten moeten voldoen, wat de ingangseisen zijn en welke (soort) vakken er in het Engels worden aangeboden.

Bij deze gedragscodes op faculteitsniveau, ligt de nadruk op het niveau van de docenten. Zoals blijkt uit verschillende onderzoeken onder studenten, is er soms zorg over de Engelse taalvaardigheid van docenten. Omdat hun functioneren als dragers van het onderwijs niet onder de maat kan zijn, moet expliciet worden vermeld aan welke eisen een docent moet voldoen en op welke manier het taalniveau verbeterd kan worden.

Afkortingen

BOB	Beperkte opleidingsbeoordeling
CEFR	Common European Framework of Reference
hbo	hoger beroepsonderwijs
IELTS	International English Language Testing System
IOWO	Adviesbureau voor onderwijs, beleid en organisatie van de Radboud Universiteit Nijmegen
ITK	Instellingstoets kwaliteitszorg
KNAW	Koninklijke Nederlandse akademie van wetenschappen
NVAO	Nederlands-Vlaamse accreditatieorganisatie
TNO	Toets nieuwe opleiding
TOEFL	Test of English as a Foreign Language
UOB	Uitgebreide opleidingsbeoordeling
VLOR	Vlaamse Onderwijsraad
WHW	Wet op het Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek
wo	wetenschappelijk onderwijs
WU	Wageningen University

Bibliografie

- Bellekom, T.L. (2008). *Master of Music*. Rapport Toets nieuwe opleiding NVAO.
- Braathen, K. (2010). *Development Studies*. Visitatierapport Internationalisering NVAO.
- Braathen, K. (2010). *International Business*. Visitatierapport Internationalisering NVAO.
- Braathen, K. (2010). *The University of Amsterdam Law School*. Visitatierapport Internationalisering NVAO.
- Cenoz, J. (2011). The increasing role of English in Basque education. In: *English in Europe today* (p. 15-30). John Benjamins Publishing Company.
- Cenoz, J. & U. Jessner (2000). *English in Europe, The Acquisition of a Third Language*. WBC Book Manufactures Ltd.
- Coleman, J.A. (2006). English-medium teaching in European Higher Education. In: *Language teaching 39* (p. 1-14).
- DeCock, D. (2010). Een kans met Nederlands! In: *Nederlands in hoger onderwijs en wetenschap?* (p. 51-53). Gent: Academia Press.
- Decreet betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen (2003). Geraadpleegd via www.ond.vlaanderen.be.
- Draaisma, D. (2009). 'How do you underbuild that?' In: *NRC Handelsblad*. Geraadpleegd via www.nrc.nl
- Draaisma, D. (2010). Het verdriet van de kosmopoliet. In: *Nederlands in hoger onderwijs en wetenschap?* (p. 93-106). Gent: Academia Press.
- Dunk, T. von der (2010). De Nederlandse universiteit en haar taal. In: *Nederlands in hoger onderwijs en wetenschap?* (p. 55-60). Gent: Academia Press.
- Holten, P. van. (2007). *Industrial Design Engineering*. Visitatierapport QANU.
- IOWO (2011). *Talen in het Hoger Onderwijs*. Nijmegen: Radboud Universiteit.
- Klaassen, R.G. (2001). *The International University Curriculum. Challenges in English-medium Engineering Education*. Delft: TU Delft.
- Koster, A.N. (2010). *Language and Communication*. Adviesrapport KNAW.
- Meijer, J.W.M. (2007). *Kunstmatige Intelligentie*. Visitatierapport QANU.
- Monchy, de, C.J. (2010). *Project- en Procesmanagement (in het domein van Gebiedsontwikkeling)*. Visitatierapport Certiked.
- Nuffic (2011). *Mapping Mobility 2011, International Mobility in Dutch Higher Education*. Den Haag: Nuffic.
- NVAO (2011). *Beoordelingskader onderzoeksmasters*. Den Haag: NVAO.
- NVAO (2011). *Beoordelingskaders accreditatiestelsel hoger onderwijs*. Den Haag: NVAO.
- NVAO (2011). *Frameworks for the Assessment of Internationalisation*. Den Haag: NVAO.

NVAO-databank geaccrediteerde bachelor-en masteropleidingen. Geraadpleegd via www.nvao.net.

Onderwijsraad (2011). *Weloverwogen gebruik van Engels in het hoger onderwijs*. Den Haag: Onderwijsraad.

Radboud Universiteit Nijmegen (n.d.). *Gedragscode vreemde taal, als bedoeld in artikel 7.2 sub c WHW*. Geraadpleegd via www.ru.nl.

Rijksuniversiteit Groningen (2003). *Gedragscode Voertalen Rijksuniversiteit Groningen*. Geraadpleegd via www.rug.nl.

Siebenga, J. (2010). *European Studies*. Visitatierapport Internationalisering NVAO.

Siebenga, J. (2010). *International Business & Management Studies*. Visitatierapport Internationalisering NVAO.

Spolsky, B. (2004). *Language Policy*. Cambridge University Press.

Technische Universiteit Delft (n.d.). *Gedragscode Engelse taal Masteropleidingen*. Geraadpleegd via www.tudelft.nl.

Technische Universiteit Eindhoven (2010). *Gedragscode vreemde talen TU/e 2010*. Geraadpleegd via www.tue.nl.

Tubbing, H.J.M.M. (2009). *Accounting and Auditing*. Rapport Toets nieuwe opleiding NVAO.

Universiteit Leiden (2002). *Gedragscode voertaal*. Geraadpleegd via www.leidenuniv.nl.

Universiteit Twente (2010). *Gedragscode voertalen*. Geraadpleegd via www.utwente.nl.

Universiteit Utrecht (2004). *Gedragscode taal Universiteit Utrecht*. Geraadpleegd via www.uu.nl.

Universiteit van Amsterdam (2000). *Gedragscode vreemde talen UvA*. Geraadpleegd via www.uva.nl.

Vercouteren, W.J.J.C. (2010). *Bioinformatica*. Visitatierapport Certiked.

VLOR (2008). *Advies over de taalregeling hoger onderwijs*. Brussel: VLOR.

Volkscrant (2012). *Zijlstra kritischer op master in het Engels*. Geraadpleegd via www.vk.nl.

Wageningen University (n.b.). *Code of behaviour Foreign Languages*. Geraadpleegd via www.wur.nl.

Wardhaugh, R. (2010). *An introduction to sociolinguistics*. Blackwell Publishing Ltd.

Wera, M. (2010). *International Business Administration*. Visitatierapport Internationalisering NVAO.

Wet op het Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek (WHW). Geraadpleegd via www.wetten.overheid.nl.

www.duitslandweb.nl geraadpleegd op 28-05-'12.

www.ielts.org, geraadpleegd op 02-05-'12.

www.maastrichtuniversity.nl geraadpleegd op 02-06-'12.

www.nvao.net geraadpleegd op 08-05-'12.

www.taaluniversum.org geraadpleegd op 20-06-'12.

www.toefl.com geraadpleegd op 03-06-'12.

Bijlage 1

	Opleiding	Instelling	Niveau
1	<i>Master Accounting and Auditing</i>	Fontys Hogeschool	hbo-master
2	<i>Master Project and Process Management in the Domain of Land and Water</i>	Hogeschool Van Hall Larenstein	hbo-master
3	<i>Master of Music</i>	Hanzehogeschool Groningen	hbo-master
4	<i>Master Artificial Intelligence</i>	Universiteit Utrecht	wo-master
5	<i>Master Bio-informatics</i>	Vrije universiteit Amsterdam	wo-master
6	<i>Master Industrial Design Engineering</i>	Universiteit Twente	wo-master
7	<i>Master Financial Management</i>	Erasmus universiteit Rotterdam	wo-master
8	<i>Master Language and Communication</i>	Universiteit van Tilburg	researchmaster
9	<i>Linguistics: Structure and Variation in the Languages of the World</i>	Universiteit Leiden	researchmaster
10	<i>Master Philosophy: Knowledge and Knowledge Development</i>	Rijksuniversiteit Groningen	researchmaster

Opleidingen steekproef visitatierapporten

Bijlage 2

	Opleiding	Instelling	Niveau
1	<i>European Studies</i>	Haagse Hogeschool	hbo-bachelor
2	<i>Human Technology Interaction</i>	Technische Universiteit Eindhoven	wo-master
3	<i>Innovation Sciences</i>	Technische Universiteit Eindhoven	wo-master
4	<i>International Business Administration</i>	Erasmus Universiteit Rotterdam	wo-bachelor
5	<i>Development Studies</i>	Erasmus Universiteit Rotterdam	wo-master
6	<i>International Business and Management Studies</i>	Fontys Hogeschool Eindhoven	hbo-bachelor
7	<i>International Business</i>	Universiteit Maastricht	wo-bachelor
8	<i>International Criminal Law</i>	Universiteit van Amsterdam	wo-master
9	<i>European Private Law</i>	Universiteit van Amsterdam	wo-master
10	<i>International and European Law</i>	Universiteit van Amsterdam	wo-master

Opleidingen pilot Internationalisering

Bijlage 3

Instelling	
1	Technische Universiteit Delft
2	Universiteit Leiden
3	Radboud Universiteit Nijmegen
4	Rijksuniversiteit Groningen
5	Technische Universiteit Eindhoven
6	Universiteit Utrecht
7	Universiteit van Amsterdam
8	Wageningen University
9	Universiteit Twente

Nederlandse universiteiten met gedragscode omtrent voertaal

Bijlage 4

Interview beleidsmedewerkers

A- Behandelde rapport(en)

1. Wat kan je vertellen over het rapport/de rapporten die je hebt meegenomen?

Welke opleiding en instelling was/waren dat?

Was dit een rapport in oude/nieuwe stijl?

Is het rapport geschreven in het Engels?

Van welke VBI is het rapport afkomstig?

Waarom is dit rapport/zijn deze rapporten relevant voor dit onderwerp?

2. Werd er in het visitatierapport iets vermeld over de waarborging van de kwaliteit van het Engels in deze opleiding?

Ja? Wat werd er vermeld (een waardeoordeel, omschrijving, manier waarop de kwaliteit van het Engels gewaarborgd wordt, ervaringen van docenten en/of studenten, instroom, etc)?

Nee? Wat vind je ervan dat hier niets over vermeld werd en wat zou eventueel anders moeten?

B- Algemeen

3. Wat zijn volgens jou redenen dat opleidingen in Nederland het Engels als voertaal hebben?

Zijn de beweegredenen per opleiding verschillend?

Zijn deze beweegredenen even relevant?

4. Op welke manier/door wie zou de kwaliteit van het Engels bij een Engelstalige opleiding gecontroleerd moeten worden, en waarom?

In hoeverre zou het wenselijk zijn dat de NVAO richtlijnen opstelt voor de beoordeling van de kwaliteit van de taal van instructie, gezien de toename van Engelstalige opleidingen?

5. Ben je bekend met het speciaal keurmerk internationalisering?

Vind je de invoering hiervan relevant?

Denk je dat alle 5 de facetten even relevant zijn?

Wordt er op deze manier voldoende controle gedaan op de kwaliteit van het Engels?

C- Met betrekking tot het advies van de Onderwijsraad

6. Was je op de hoogte van het advies *Weloverwogen gebruik van Engels in het hoger onderwijs* (oktober 2011) van de Onderwijsraad?

In hoeverre heb je behoefte aan dergelijke informatie, voor je werk als beleidsmedewerker?

7. De aanleiding van dit advies was de discussie over het Engels als academische taal. Wat is jouw visie op de verengelsing van het hoger onderwijs in Nederland?

Wat betekent dit voor het Nederlands als academische taal?

Hoe zie je de toekomst? Is straks het hele hoger onderwijs in Nederland in het Engels?

8. Hoe vind je dat de NVAO in het algemeen zou moeten reageren op een advies van de Onderwijsraad?

In hoeverre kan de Onderwijsraad invloed uitoefenen op de beleidsvorming omtrent het hoger onderwijs?

9. Bij wie ligt volgens jou de taak de kwaliteit van het Engels te waarborgen?

Welke rol zou de NVAO hierin kunnen/moeten spelen?

En hoe zou dit er in de praktijk uit moeten zien?

10. Moet de NVAO op dit specifieke advies reageren?

Moet het bijzonder keurmerk daadwerkelijk in het standaard accreditatieprotocol indalen (aanbeveling 2)?

Bijlage 5

Interview studenten WU

1. Wat is je leeftijd?

- 18-20
- 21-23
- 24-26

2. Wat is je geslacht?

- Man
- Vrouw

3. In welk jaar van je studie zit je nu?

- 2^e jaar bachelor
- 3^e jaar bachelor
- 1^e jaar master
- 2^e jaar master
- Anders, namelijk:

4. Heb je op de middelbare school tweetalig onderwijs gevolgd?

- Ja
- Nee

5. Indien je masterstudent bent, welke bachelor volgde je hiervoor?

6. In welk jaar van je bachelor werd er van het Nederlands naar het Engels overgestapt?

- 1^e jaar
- 2^e jaar
- 3^e jaar
- Anders, namelijk:

7. Hoe heb je deze overgang ervaren?

8. Op welke manier biedt de WUR studenten de mogelijkheid hun Engels te verbeteren (bijvoorbeeld via cursussen)? En op welke disciplines word je dan getraind (lezen, spreken, schrijven, luisteren)?

9. Krijg je de mogelijkheid papers en/of tentamens in het Nederlands te maken?

10. Van wat voor soort instrumenten maakt een docent over het algemeen gebruik tijdens een college? En leidt dit tot beter begrip van de stof? (denk aan blackboard, powerpoint, handout)

11. Ben je over het algemeen tevreden over de Engelse taalvaardigheid van docenten van Nederlandse afkomst?

- Ja
- Nee
- Anders, namelijk:

12. Ben je over het algemeen tevreden over de Engelse taalvaardigheid van docenten van niet-Nederlandse afkomst?

- Ja
- Nee
- Anders, namelijk:

13. Ik leer veel van een Nederlandse docent die in het Engels doceert

Helemaal niet mee eens   O O O O O   Helemaal mee eens

14. Ik leer veel van een niet-Nederlandse docent die in het Engels doceert

Helemaal niet mee eens   O O O O O   Helemaal mee eens

15. Wanneer ik college in het Nederlands kreeg, was er veel interactie

Helemaal niet mee eens   O O O O O   Helemaal mee eens

16. Wanneer ik college in het Engels krijg, is er veel interactie

Helemaal niet mee eens   O O O O O   Helemaal mee eens

17. Deze docenten zijn over het algemeen meer humoristisch:

docenten die in het Nederlands doceren   O O O   docenten die in het Engels doceren

18. Deze docenten kunnen tijdens colleges over het algemeen beter improviseren:

docenten die in het Nederlands doceren   O O O   docenten die in het Engels doceren

19. Omschrijf een situatie waarin de Engelse capaciteiten van een docent goed naar voren kwamen. (denk aan een moment tijdens hoorcollege, werkcollege, contact via de e-mail, etc.)

20. Omschrijf een situatie waarin de Engelse capaciteiten van een docent niet goed naar voren kwamen. (denk aan een moment tijdens hoorcollege, werkcollege, etc.)

21. Wordt er in een cursusevaluatie gevraagd naar de Engelse kwaliteiten van de docent/colleges?

- Ja
- Nee

22. Ben je bekend met het bijzonder (kwaliteits)kenmerk internationalisering van de NVAO?

- Ja
- Nee

23. De WUR is de eerste universiteit in Nederland die dit kenmerk gaat krijgen. Is dat iets om trots op te zijn? (kijk op http://www.nvao.net/bijzonder_kwaliteitskenmerk_internationalisering voor meer informatie over dit kenmerk)

- Ja
- Nee
- Anders, namelijk:

24. De WUR wil zich door middel van dit kenmerk onderscheiden en laten zien dat de universiteit sterk internationaal georiënteerd is. Merk je hier als student iets van? Indien ja: omschrijf je ervaringen.

25. Zou dit bijzonder kwaliteitskenmerk voor jou een reden zijn bij de keuze voor een bepaalde universiteit?

- Ja
- Nee
- Anders